ΜΟΥΣΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΙΣ
ΕΤΟΣ Γ'. - ΑΡΙΘ. ΦΥΛΛΟΥ 7 (31)
ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1923

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ: Ἐξιλασμός.
ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ Ν. ΒΟΥΤΥΡΑΣ: Ἀνάσταση νεκρῶν.
GABRIELE D'ANNUNZIO: Ἡ δόξα.
ΑΛΕΚΟΣ ΔΡΑΚΟΣ: Πότε ἡ μέρα θὰ φέξει.
ΜΙΧ. Δ. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ: Τὸ παρθεναγωγεῖο.
ΚΩΣΤΑΣ ΟΥΡΑΝΗΣ: Joao de Deus.
ANTONIO CARNEIRO: Σκίτσο Joao de Deus.
ΙΩΑΝ. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ: Ἕνας ποιητὴς τῆς ἁπλῆς ζωῆς.
Δ. ΓΙΟΛΔΑΣΗΣ: Σκίτσο Μ. Μαλακάση.
ROMAIN ROLLAND: Ζὰν Κριστόφ.
ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΕΣ: Τὰ νέα βιβλία — Ἡ ζωγραφική — Τὸ μουσεῖο Joao de Deus — Οἱ διαλέξεις. — Ἡ ξένη φιλολογία.

ΔΡΑΧ. 2.—

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΤΩ 1841

ΕΔΡΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΟ ΜΕΓΑΛΕΙΤΕΡΟΝ ΠΙΣΤΩΤΙΚΟΝ ΙΔΡΥΜΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ	*ΟΛΙΚΑΙ ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ*
ΜΕΤΟΧΙΚΟΝ ΚΑΙ ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟΝ	ΔΡΑΧΜΑΙ
ΔΡ. 35,000,000	*900,000,000*

ΜΟΥΣΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ: ΝΑΣΟΣ ΧΡΗΣΤΙΔΗΣ, Π. Γ. ΚΑΛΛΙΓΑΣ, Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΤΟΣ Γ' — ΑΡΙΘ. ΦΥΛΛΟΥ 7 (31) — ΑΘΗΝΑΙ, ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1923

ΕΞΙΛΑΣΜΟΣ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΟΝ ΕΞΟΧΟ ΚΩΝ)ΠΟΛΙΤΗ ΓΙΑΤΡΟ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΩΤΗ ΑΛΕΚΟ ΠΑΠΠΑ

«Σπαράζαν τοὺς μωροὺς Ποιητὲς οἱ λύκοι»
(Βλασφημία Βάρναλη)

«Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου»
(Κατὰ Ἰωάννην Α—29)

Ἐκεῖ ποὺ ἀέρα χαίρονται καὶ φῶς ἐξαίσιο πλέρια
Περήφανα πουλιά,
Ποὺ κύκλους γράφουν κρεμαστοὺς ἁρπαχτικὰ ξεφτέρια
Γεράκια, ἀετοὶ σ' αἰθέρια σιγαλιά,

Ποὺ μέσ σὲ γνέφη ἐφάνταζεν ἡ βίγλα ἐκεῖ ἡ βουνήσια
Σὰν ξωτικὸ νησί,
Στάθηκες ἄτρεμα ψυχή, κι ἀντιμετρήθης ἴσια
Μὲ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσης ὅλα ἐσύ.

Κ' εἶπες : ἐδῶ ἂν ὁ θάνατος, ἂν ἔρθῃ νὰ μὲ βγάλῃ
Ἀπ' τ' ἄθλιο τὸ κορμί,
Στὸν ἥλιο μέσα θὰ μὲ πάει κατάβαθα, ἡ μεγάλη
Μ' ἀποθυμιὰ νὰ φύγω καὶ ἡ ὁρμή.

Κ' εἶπες, καθὼς θυμήθηκες τί γίνονται οἱ ἀνθρῶποι,
Τόσο ἀπὸ σὲ μακριά,
Πῶς εἶνε ἀστεῖα νευρόσπαστα ποὺ πέρνουν τὸ κατόπι
Μιὰν ἄπιαστη ὅπου χάνεται σκιά.

Κ' ἐνῶ τὰ γνέφη ἁρμένιζαν σὲ ἀκύμαντον ἀέρα,
Καὶ κύκλους κρεμαστοὺς
Ἐγράφανε οἱ γυπαετοί, σὰν ἔξω ἀπὸ τὴ σφαῖρα
Σὰ μέσα σ' ἄλλους κόσμους ἰδεατούς,

Καὶ μιὰ εὐφροσύνη ἐσάλευεν ὅλα τὰ πάντα γύρα,
Καὶ σὰν Εὐτυχισμὸς
Νὰ βάφτιζε τὴν ἄϋλην οὐσία σου μέσ' στὰ μῦρα
Κι ὅλη νὰ σ' ἔπερνε ὁ πανθεϊσμός,

Πάλι ἐκεῖ κάτου ἐπίμονα χίλιες μορφές, τὰ πλήθη
Πέρασαν τῶν θνητῶν,
Κι ἀκόμα τά ποὺ θἄρθουνε, καὶ τὰ ποὺ ἀκόμα ἡ λήθη
Σαβάνωσε στὰ βάθη τῶν νυχτῶν.

Καὶ μέσ' σὲ τόσα ἀντρῶν μαζὶ καὶ γυναικῶν κοπάδια,
Σὰν τιμωρία Θεοῦ,
Μύρια παιδιὰ σοῦ ἐκλόνισαν τὴν ἀπὸ πόνον ἄδεια
Γαλήνη τοῦ ὑψωμένου σου ναοῦ.

Τότε στὰ δάκρια πῶφτασαν ὡς τῶν ματιῶν τὴν κώχη
Σφίγγοντας τὸ λαιμό,
Μάτωσες ἐκλεχτὴ ψυχὴ καὶ ἡ πρωτινή σου, στ' ὄχι,
Στάθηκε γνώμη, ἀπάνω στὸ χαμό.

Κ' ἐνῶ τριγύρω σοῦ ἔσβυναν τὴ μαγεμένη εἰκόνα,
Τὰ λίγα ποὺ ἐννοεῖς,
Κατέβηκες στὸν ἄνισο, μαρτυρικὸν ἀγῶνα,
Ἐξιλαστήριο θῦμα τῆς ζωῆς . . .

Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΝΕΚΡΩΝ

(Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο φύλλο)

Τό μαγεριὸ φωτιζόταν ἀπὸ δυνατὸ φῶς καὶ τοὺς εὐχαρίστησε. Ὁ κάπελας ὁ ἴδιος, ἔτρεξε, ἅμα τοὺς εἶδε, νὰ τοὺς περιποιηθεῖ.

Σ' ἕνα διπλανό τους τραπέζι ἕνας ἀνθρωπάκος χωρὶς καπέλο, μὲ παλιὰ ροῦχα, μαῦρα, λεκιασμένα καὶ βρώμικο ψηλὸ κολάρο, ἔτρωγε. Κοντά του σὲ μιὰ καρέκλα εἶχε μιὰ πελώρια ὀμπρέλα καὶ τὸ καπέλο του. Πιὸ πέρα καθόταν ἕνας νέος μελαχρινὸς πολύ, μὲ καμπουρωτὴ μύτη. Αὐτὸς γύρισε καὶ τοὺς κοίταξε καλά, ὅταν μπαίνανε. Καὶ ὅταν καθίσανε, πάλι ἡ ματιά του πῆγε σ' αὐτούς...

Ὁ Αἰσχύλος τὸ εἶδε :

—Κοιτάξετε, εἶπε σιγὰ στοὺς συντρόφους του, αὐτὸν ποὺ τρώει δίπλα μας, ὄχι τὸν ξεσκούφωτο, τὸν ἄλλο, τὸν μαυριδερό... δὲν εἶνε σὰν Πέρσης;...

— Περισσότερο μοιάζει, τοῦ ἀπάντησε ὁ Φειδίας, μὲ κάτι δούλους, ποὺ εἴχαμε, ἀπ' τὴν Καρία..

—Ναί, ναί !...

— Μὰ ὁ Περικλῆς ἀκόμα !

— Θὰ ἔρθει, τί θὰ κάνει...

— Μὰ μὴν τοῦ συνέβηκε τίποτα !...

— Μπά, δὲν πιστεύω !.. Κάτι πῆγε νὰ κάνει αὐτός, γιὰ νὰ φύγει χωρὶς νὰ μᾶς πεῖ τίποτα..

Τὸ φαΐ καὶ τὸ κρασὶ ἤρθανε μαζὶ καὶ τοὺς διέκοψαν. Ἀρχίσανε νὰ τρῶνε χωρὶς ὁμιλίες. Δὲν εἴχανε φέρει ὅμως πολλὲς μπουκιὲς στὸ στόμα τους καὶ εἴδανε τὸν Περικλῆ νὰ μπαίνει..

— Νά τος !...ἔκανε ὁ Εὐριπίδης, ποὺ τὸν εἶδε πρῶτος.

— Μὰ τί ἔγινες ; τοῦ εἶπε ὁ Αἰσχύλος πετῶντας τὸ πηρούνι στὸ τραπέζι. Ἀνησυχήσαμε !...Μὰ ποῦ ἤσουνα ;...

— Θὰ σᾶς πῶ, θὰ σᾶς πῶ, τοὺς ἔκανε αὐτὸς ζητῶντας καρέκλα, ἕνα κάθισμα θέλω...

—Ὁρίστε, ὁρίστε ! τοῦ εἶπε ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ βρώμικο ψηλὸ κολάρο, παίρνοντας τὸ καπέλο του καὶ τὴν ὀμπρέλα ἀπ' τὴν καρέκλα ποὺ τἄχε τοποθετήσει...

— Εὐχαριστῶ...

Καὶ ὁ Περικλῆς παίρνοντας τὴν καρέκλα ἐκάθισε.

— Κἔχω μιὰ πείνα, ποὺ δὲ σᾶς βλέπω !...Τί τρώγετε σεῖς ;

—Ἐγώ, τοῦ εἶπε ὁ Αἰσχύλος, πῆρα σηκοτάκια...

— Μαρίδες πάρε, μαρίδες !

— Ναί, ναί, αὐτὸ θὰ κάνω... Τί εἶπες, παιδί μου ;. Τί θέλω ;...Μαρίδες θέλω καὶ γρήγορα ὅμως, γιατὶ πεινῶ πολύ !

— Πάρε ἀπ' τὶς δικές μας ὅσο νἄρθουνε...

—Ὄχι, ὄχι !... Κἔπειτα νά, ἔρχονται !...Κοίτα γρηγοράδα !. Μπράβο, μικρέ ! ἐσὺ ἤσουνα γεννημένος νὰ φέρεις εἴδηση νίκης μεγάλης, καὶ φέρνεις μαρίδες !... ψωμὶ ὅμως, μικρὲ δὲ μοὔφερες !. Πάρ' τὴν πετσέτα, στὴ χαρίζω...

— Σὰν εὔθυμο σὲ βλέπω, τοῦ εἶπε ὁ Ἀριστοφάνης.

— Ναί, ναί, εἶμαι λίγο, λίγο. Μεθαύριο θἄμαι πιὸ πολύ.

— Ὤ, μὰ τὸν ἅγιο Παχούμιο ποὺ μᾶς βρῆκε βαφτισμένους, πρέπει νὰ μᾶς τὸ πεῖς !

— Στάσου νὰ φάω πρῶτα κἔπειτα... Παιδί μου δὲ μοῦ φέρνεις καὶ λίγο λεμόνι...

— Μὰ δὲν πάει μὲ τὶς μαρίδες !. τοῦ ἔκανε ὁ Ἀριστοφάνης.

— Τί ἔχει νὰ πεῖ, δὲν πάει ! ἐμένα μἀρέσει...

Τὸ παιδὶ ἔφερε κ'ἕνα κομματάκι λεμονιοῦ, καὶ ὁ Περικλῆς τὄστιψε πάνω στὶς μαρίδες, κιἄρχισε νὰ τρώει.

Ὁ Ἀριστοφάνης, ποὺ τελείωσε τὶς δικές του, εἶδε τὸν ἀνθρωπάκο μὲ τὰ μαῦρα λεκιασμένα ρούχα, νὰ τοὺς κοιτάζει μὲ προσοχή, ἔχοντας τώρα, τὸ καπέλο του, ἕνα ἡμίψηλο, παλιὸ κιαὐτό, στὸ κεφάλι του.

Ἡ ματιά του πῆγε ἔπειτα, στοὺς ἄλλους, ποὺ ἤτανε μέσα. Κανεὶς δὲν τοὺς πρόσεχε. Ἀλλ' ἡ ματιά του σύρθηκε ἀπὸ μιὰ ἄλλη. Ἤταν ἐκείνου τοῦ μελαχρινοῦ μὲ τὴν καμπουρωτὴ μύτη...

Ὁ μελαχρινὸς νέος ἔρριξε τὰ μάτια του στὸ ποτήρι του, ποὺ βρισκότανε μισογεμᾶτο ἐμπρός του, καὶ τὸ πῆρε.

— Δὲ μἀρέσει αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, εἶπε μὲ τὸ νοῦ του ὁ Ἀριστοφάνης.

Καὶ οἱ ἄλλοι σὲ λίγο τελείωσαν τὸ φαΐ τους καί, χωρὶς νὰ μιλοῦν, περίμεναν νὰ τὸ τελειώσει καὶ ὁ Περικλῆς.

Αὐτός, ἐνῶ στὴν ἀρχὴ ἔτρωγε γρήγορα, ἔπειτα ἄρχισε σιγά, ἀργά, καὶ φαινότανε νἄχει τὸ νοῦ του ἀλλοῦ.

—Ἔλα λοιπόν !... τοῦ εἶπε ὁ Φειδίας.

—Ναί, ναί !.

Ἐπὶ τέλους καὶ ὁ Περικλῆς τελείωσε τὸ φαΐ του, καί, ἀφοῦ ρούφηξε ἴσαμε τὸν πάτο τὸ κρασί του, ποὺ τὸν περίμενε δίπλα στὸ πιάτο του, ἄρχισε :

—Ξέρετε λοιπόν, τί ἔκανα ; Ἐπῆγα σ'ἕνα δικηγόρο!... Μάλιστα, ἐπῆγα σ'ἕνα δικηγόρο !...Σταθῆτε, μὴ βιάζεστε. Μπά !...Μὰ τί κάνετε ἔτσι !...Θὰ τἀκούσετε σιγά, σιγά... Ὑπομονή, δὲ θὰ φύγω !.

Λοιπόν, ἐπῆγα σ'ἕνα δικηγόρο!...Ἄμα εἶδα τὸν τρόπο αὐτῶν τῶν κυρίων, σκέφτηκα νὰ ζητήσω τὰ κτήματά μου τὰ καταπατημένα !... Ναί, ναί, μάλιστα, αὐτὸ σκέφτηκα.

Ἄλλα ἀπ' αὐτὰ εἶνε τοῦ Δημοσίου κἔχει φκιάξει ἀπάνω μεγάλες οἰκοδομές, κιἄλλα πλουσίων. Ἔχουν κάνει ἐπάνω τὰ μέγαρά τους !...Καὶ ἄλλα τέλος σκορπισμένα δῶ καὶ κεῖ τἄχουνε διάφοροι πλούσιοι...

Ὁ δικηγόρος μοῦ εἶπε, πὼς ἡ δίκη αὐτὴ θὰ κάνει κρότο !...Καὶ εἶνε ὑπὲρ βέβαιος, πὼς θὰ κερδίσω !...Σεῖς θὰ ἤσαστε οἱ μάρτυρές μου!...

Δὲν πιστεύω νὰ φύγετε γιὰ κεῖ, ποὺ σᾶς στέλνουνε ;...

— Μὰ εἶνε δυνατὸ νὰ κάνουμε τὸ δημοδιδάσκαλο ! εἶπε ὁ Αἰσχύλος. Εἶνε ντροπή ! Ἐμεῖς θὰ θέλαμε νὰ μείνουμε δῶ καὶ νὰ διδάξουμε τὴ νεολαία, καὶ μαζὺ νὰ ἐργαζόμεθα. Αὐτό, ποὺ θέλουνε νὰ μᾶς στείλουν, μπορεῖ νὰ τὸ κάνει καὶ ὁ καθένας...

— Εἶμαι βέβαιος, εἶπε καὶ ὁ Εὐριπίδης, πὼς αὐτὸ τὸ κάνουν ἐπιτοῦτο, γιὰ νὰ μᾶς ταπεινώσουν !... Εἶμαι βέβαιος, τὸ λέω, εἶμαι βέβαιος !...Ἀπὸ ἀνθρώπους τέτοιους τὸ περιμένω... Ὄχι, ὄχι Αἰσχύλε, οἱ παλιοὶ εἶχαν καὶ προτερήματα, αὐτοὶ ἔχουν μόνο τὰ ἐλαττώματα !...

— Τὰ πήρανε μαζί τους !...

— Τὰ προτερήματα... κιἄφησαν πάνω στὴ γῆ, γιαὐτοὺς ἐδῶ, ὅλα τὰ ἐλαττώματα !. Νὰ στέλνουν τὸ γέρο Ὅμηρο σ'ἕνα χωρουδάκι τῆς Μακεδονίας γιὰ δημοδιδάσκαλο !...Ἄ μὰ εἶνε νὰ σκάσει κανείς !...

— Ὡραῖο εἶνε... ἔκανε ὁ Ἀριστοφάνης.

— Πάψε, Ἀριστοφάνη, κἐδῶ θέλεις νὰ γελάσεις !...

— Μὰ εἶνε ὡραῖο...

—Ἔλα πάψε !...

—Ἀπὸ μένα θὰ τὸ βροῦν, ἀπὸ μένα, εἶπε ὁ Περικλῆς κουνῶντας τὸ κεφάλι του. Ἄμα κερδίσω, ποὺ θὰ κερδίσω, θὰ πολιτευτῶ : Ἄ, ἄ, ἂν δὲ σαρωθοῦν σὰν παλιόχαρτα ἀπὸ ἄνεμο, μ' ἕνα μου λόγο μόνο!...

Μιὰ φωνὴ ξένη τὸν διέκοψε. Ἦταν τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ παλιὸ ἡμίψηλο.

— Κύριοι, μὲ συγχωρεῖτε, μὲ συγχωρεῖτε ! Ἔχω καταλάβει καλὰ ποιοὺς ἔχω κοντά μου !. Ὁ κύριος ἀπ' ἐκεῖ, ὁ γέρων, εἶνε, εἶνε ὁ θεῖος Ὅμηρος...

— Μάλιστα...

— Μπούμ !...ἔκανε ὁ Ἀριστοφάνης.

Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ ἡμίψηλο καὶ τὸ βρώμικο κολάρο ξακολούθησε :

— Σεῖς εἶσθε οἱ μεγάλοι μας τραγικοὶ καὶ ὁ σατιρικός, ὁ μεγάλος μας σατιρικὸς Ἀριστοφάνης... Ὁ κύριος ;

— Ὁ Φειδίας...

— Ὁ Φειδίας!...Ὁ μέγιστος τῶν μεγίστων γλυπτῶν !... ὤ, ὤ !... Καὶ ὁ κύριος εἶνε ὁ Περικλῆς, ἔ ;... Ἄ, ἡ ἐποχὴ τοῦ Περικλέους !.. Μὰ τί, τί θέλετε νὰ σᾶς πῶ, κύριοι, καλλιτέχνες μου, σοφοί, μεγάλοι, τί εὐτυχία αἰσθάνομαι !.. Ἄ, τώρα, μὰ τί νὰ σᾶς πῶ, μπορῶ νὰ πῶ κἐγὼ ὅπως εἶπε ὁ Συμεών : Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλο σου, δέσποτα !..

— Αὐτὸ τὸ λὲς ἐσύ, τοῦ εἶπε ὁ Ἀριστοφάνης, μὰ οἱ ἄλλοι δὲν τὸ λένε !...Ἂν καὶ καλὸ θὰ ἤτανε νὰ τὸ λέγανε αὐτὸ κατὰ λάθος, οἱ ἄλλοι καὶ νὰ γινότανε, νὰ μᾶς ἀδιάζανε τὴ γωνιά, καὶ σὺ καὶ ὅσοι ἄλλοι ὅμοιοί σου, νὰ μένατε μαζί μας !...

— Καὶ εἶνε πολλοὶ ποὺ σᾶς λατρεύουνε...

— Δὲν τὸ πιστεύω !

— Πιστέψετέ το, πιστέψετέ το ! Εἶνε πολλοὶ συνάδελφοί μου δάσκαλοι ποὺ γυρίζουν ἔξω, στὶς ἐπαρχίες !...

— Δάσκαλος εἶσαι καὶ σύ ;

— Ναί, δημοδιδάσκαλος.

—Ἄ, θαυμάσια !..Εἶσαι λοιπὸν συνάδελφος τοῦ γέρου Ὅμηρου ;...

— Συνάδελφος!...

— Ναί, μάλιστα !. Θέλουνε νὰ τὸν διορίσουνε σ' ἕνα μικρὸ χωριὸ τῆς Μακεδονίας.

— Κύριε ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστέ. Μὰ αὐτὸ ποὺ ἄκουσα προτήτερα εἶνε λοιπὸν ἀληθινό ;...

— Πῶς δὲν εἶνε ἀληθινό ! Τί μᾶς πῆρες γιὰ νεοέλληνες πολιτευτές ;

— Μὰ πῶς, πῶς τὸ κάνουν αὐτὸ τὸ ἀνοσιούργημα, πῶς τολμοῦν !.

— Ποιὸν θὰ φοβηθοῦν ;

— Τὸ λαό...

— Τὸ λαό ; μὰ δὲ μοῦ λές, ποὺ ἤσουνα σύ ; ἐδῶ βρισκόσουνα, ἢ ἀλλοῦ ;

— Ὄχι, δὲν ἤμουνα δῶ, τώρα, προχιὲς ἤρθα.

— Ἤσουνα διορισμένος σὲ ἐπαρχία ;

— Ἄ, παιδιά μου .. Μπά τί λέω ! τρελλάθηκα !. κύριοί μου... Καὶ πάλι... Ἀκούσατε τί εἶπα ; Μὲ συγχωρεῖτε ποὺ σᾶς εἶπα, κυρίους ἐσᾶς...

— Πές μας δούλους, δοῦλοι ἐδῶ εἶνε οἱ καλλιτέχνες...

— Ἄ, μὴν τὸ λέτε...

— Λέγε λοιπόν !.

— Ἄ, μεγάλοι μου καλλιτέχνες, τὰ βάσανά μου εἶνε μεγάλα καὶ τρανά...

— Λέγε τά μας νὰ τἀκούσουμε...

— Τὰ βάσανά μου, κύριοι...πάλι, κύριοι !

— Λέγε λοιπόν !.

— Τὰ βάσανά μου δὲ λέγονται !.. Μὰ ἐσεῖς, αὐτὸ θὰ σᾶς ρωτήσω, θὰ τολμήσω νὰ σᾶς ρωτήσω, πὼς πήρανε αὐτοὶ οἱ κύριοι αὐτὸ τὸ θράσος νὰ σᾶς διορίσουν δημοδιδασκάλους ; Μήπως εἴπατε τίποτα κακὸ γιὰ τὴν κυβέρνηση ;...Καὶ πάλι αὐτὴ ἔπρεπε νὰ ντραπεῖ τοὺς ξένους!

— Πέτυχες ! Αὐτοὺς τώρα, δὲν τοὺς λογαριάζουν. Τὰ ἐθνικὰ ζητήματα τελείωσαν ὅλα...

— Ναί, ναί, ἔχετε δίκαιο, μὰ πὼς τὄκαναν τότε ; Πώς, γιατὶ δὲν ἔπρεπε ..

— Δὲν εἴχαμε τὰ προσόντα !. Ἄστα τώρα τὰ δικά μας καὶ πές μας τὰ δικά σου...

—Ὤ, ὤ, τὰ δικά μου !... Μόνον ὁ θεῖος Ὅμηρος θὰ μποροῦσε νὰ τὰ διηγηθεῖ. Ἄς καλέσω ὅμως, κἐγὼ τώρα, ὁ φτωχός, ὁ ἄσημος, τὴ Μοῦσα νὰ μὲ βοηθήσει νὰ σᾶς τὰ πῶ καλά. Ἄς καταδεχθεῖ ἡ Μοῦσα νὰ ἔρθει καὶ σὲ μένα νὰ μὲ βοηθήσει ὄχι νὰ ψάλω, ἢ νὰ διηγηθῶ θριάμβους, ἀλλὰ πόνους κακοὺς καὶ βρωμοσύνες ! Καὶ ἡ Μοῦσα ἂς κρατηθεῖ καὶ νὰ μὴ σπάσει τὴ λύρα της ὀργισμένη ἀπ' τὶς βρωμοσύνες ποὺ θἀναγκαστεῖ νὰ συνοδέψει... Ἀλλὰ καὶ ἂν τὴ σπάσει, ἀγαπητοί μου, πιστεύω, πὼς καλὰ θὰ πράξει, γιατὶ δὲ χρειάζεται πιά, σ' αὐτὸν τὸν τόπο !...

—Ἔλα λοιπόν, λέγε μας καὶ μᾶς ἔσκασες ! τοῦ εἶπε ὁ Ἀριστοφάνης.

— Μὰ δὲν πρέπει νὰ παρακαλέσω τὴ Μοῦσα νὰ μὲ βοηθήσει καὶ νὰ μοῦ δώσει θάρρος ;

— Ἐμπρός, λέγε καὶ σοῦ δίνω γὼ ἀπ' τὴ δικιά μου, τοῦ ἀπάντησε ὁ Ἀριστοφάνης.

— Ἀκούσατε λοιπόν, ἀκούσατε!...Σταθῆτε ὅμως,νἄρθω ἀπὸ κοντὰ γιὰ νἀκοῦτε καλά. Ἐγὼ ἤμουνα μὲ τὴν ἄλλη κυβέρνηση, ποὺ λίγον καιρὸ πρὶν ἔρθετε στὴν ξακουσμένη γῆ... αὐτὴν ποὺ σεῖς τὴν κάνατε ξακουσμένη... Ἄ, τότε οἱ θεοὶ κατοικοῦσαν στὸν Ὄλυμπο καὶ βλέπανε τὴν Ἑλλάδα !...

— Γιὰ πότε λές ;
— Γιὰ τότε ποὺ ζούσατε σεῖς...
— Καλά, λέγε μας.
— Ἤμουνα μὲ τὴν ἄλλη κυβέρνηση, ποὺ ἔπεσε πρὶν ἔρθετε σεῖς. Καὶ μιὰ μέρα ποὺ ἀναπαυόμουνα ἥσυχος... Ἀλλ' ὄχι, ψέμματα λέω !. ποὺ ἀναπαυόμουνα πάνω σὲ ἀγκάθια, αὐτὸ εἶνε ἡ ἀλήθεια. Μιὰ μέρα λοιπόν, παίρνω μιὰ μετάθεση γιὰ κάποιο μακρυνὸ τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας. Τί νἄκανα ; Ξεσήκωσα γυναίκα καὶ παιδιά, τόνα βυζανιάρικο, καὶ τράβηξα γιὰ τὸν τόπο τῆς ἐξορίας. Ἀλλὰ σταθῆτε ! λησμόνησα καὶ κάποιον ἄλλον ποὺ ἦρθε μαζί μου, μιὰ σκυλίτσα κατσαρή, ἄσπρη, μέξυπνα ματάκια ποὺ τὴ λέγανε Λευκή. Μᾶς ἀκολούθησε κιαὐτή, ἡ καϊμένη, ἂν καὶ ἤτανε ἔγκυος !...Καλὰ περάσαμε ὅσο ἤμαστε μέσ' στὸ σιδηρόδρομο, ἀλλ' ἔπειτα ; Κρού, κρού, σιγὰ ὁ ἀραμπᾶς, πλάτσα, πλούτσα τὰ βώδια μέσ' στὶς λάσπες... τάκα, τάκα τὰ δόντια μου ἀπ' τὸ κρύο γρήγορα. Ἄ, ἂν πήγαινε ὁ ἀραμπᾶς ὅσο γρήγορα χτυποῦσαν τὰ δόντια μου, θὰ φτάναμε σὲ μιὰ μέρα. Ἀλλὰ πού !...

Τὰ βουνὰ ἤτανε χιονισμένα καὶ μᾶς στέλνανε ἕναν ἄνεμο παγωμένο. Τὸ παιδί, τὸ βυζανιάρικο, ἔκλαιε, τὰ τρία ἄλλα γκρινιάζανε, καὶ ἡ γυναίκα μου ἤταν ἀμίλητη. Μὰ καὶ ποὺ νὰ μιλήσει, ποῦ ἤταν τυλιγμένη τόσο, ποὺ ἔμοιαζε μὲ μπόγο ροῦχα, παρὰ μὲ ἄνθρωπο. Ἀλλὰ πάλι νά, λησμόνησα τὴ Λευκή, τὴν ἄσπρη σκυλίτσα. Αὐτὴ εἶχε τρυπώσει μέσ' στὰ ροῦχα τῆς κυρᾶς της.

Ἐνόμιζα πὼς ἤταν εὔκολο νὰ βροῦμε τὸ χωριό, ἀλλ' εἶδα, πὼς ἤτανε δύσκολο καὶ δύσκολο. Ὤ, τί τραβήξαμε ! Δέκα πέντε μέρες κάναμε νὰ τὸ βροῦμε, γυρίζοντας ἐδῶ καὶ κεῖ. Ἐπιτέλους ὅμως, τὸ βρήκαμε !

Ὤ, ὤ, τί εὐτυχία ποὺ εἴδαμε, ὅταν μπήκαμε σ' ἕνα παλιὸ σπίτι, στὸ δικό μας, τοῦ δασκάλου, κι ἄναψε ἡ φωτιά !.

Τὸ παιδὶ ἔπαψε νὰ κλαίει... Ἄχ, γιατὶ ἅμα γεννιέται ὁ ἄνθρωπος κλαίει καὶ δὲ γελᾶ ;...Καλά, καλά, προχωρῶ. Τὸ παιδὶ ἔπαψε νὰ κλαίει, ἡ γυναίκα μου τραγουδοῦσε, τὰ τρία ἄλλα παιδάκια μας φωνάζανε, κἐγὼ χόρευα σὰν ἄγριος ἐμπρὸς στὴ φωτιά. Καὶ ἡ σκυλίτσα ἡ Λευκὴ ἐγαύγιζε χαρωπὰ καὶ πηδοῦσε πάνω μου μ' ὅλη της τὴ φουσκωμένη κοιλιά...

Μετά, τὴν ἄλλη μέρα, ἀνεβαίνω σ' ἕνα ἄλογο γρήγορο, ἐγώ, ποῦ μόνο γαϊδάρους ἤξερα νὰ καβαλῶ, καὶ πετιοῦμαι νὰ τηλεγραφήσω στὸ Ὑπουργεῖο, ὅτι ἔφτασα αἰσίως !...

Περίμενα νὰ λάβω τὴν ἀπάντηση. Καὶ νὰ καὶ φτάνει καὶ αὐτή !...Ἄ, ἄ !... Φαίνεται τοὺς κεραυνοὺς τοῦ Δία, τοὺς πήρανε τὰ Ὑπουργεῖα, καὶ τοὺς στέλνουνε κάθε τόσο στοὺς δύστυχους ποὺ κρέμονται ἀπ' αὐτά. Καὶ μοῦστειλαν καὶ μένα ἕναν. Τὴν πάψη μου !...Ὤ, βόηθα με Μοῦσα νὰ ξακολουθήσω...

— Θάρρος, θάρρος καὶ σοῦ δίνω γὼ ἀπ' τὴ δικιά μου, τοῦ ἔκανε ὁ Ἀριστοφάνης.

—Ὅλοι κλαίγαμε στὸ σπίτι μας τώρα, μπροστὰ στὴ σβυστὴ τὴ φωτιά. Τοῦ μικροῦ, τοῦ μωροῦ, ἡ φωνὴ σὰ σοπράνας ἀνέβαινε πάνω, καὶ μένα σὰ μπάσου βαθιοῦ σουρνόταν, κυλιότανε χάμω...

Τὴν ἄλλη μέρα ξεκινήσαμε γιὰ κάτω. Λεπτὰ λίγα μοῦχανε μείνει στὴν τσέπη, γιατί τὰ ἔξοδα τἄχα κάνει ἐγώ.

Ὤ, βόηθα με, Μοῦσα...

(Ἀκολουθεῖ) ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ Ν. ΒΟΥΤΥΡΑΣ

ΠΟΤΕ Η ΜΕΡΑ ΘΑ ΦΕΞΕΙ

Κι ὁ ἄρρωστος παρελήρει :
«Εὐωδιές, εὐωδιές, κουδουνάκια... τί ἤτανε ;
τὰ κίτρινα ρόδα ; τὰ ὡραῖα μαλλιά της :...
[εὐωδιές, κουδουνάκια...».

GUIDO DA VERONA

Ἡ ἀγωνία τῶν πυρετῶν, ἡ ἀλλόφρονη ἀγωνία
μουσκεύει τὰ μαραμμένα μου μαλλιά, τὰ ὠχρὰ χέρια
κ' ἡ ἀτονία ἔχει μουδιάσει ὅλα τὰ μέλη μου,
ἡ ἔκφυλη ἀτονία ποὺ ἐξαντλεῖ ἕως τὸν θάνατο...

Ἀπὸ τὸν σκοτεινὸ διάδρομο ἕνα μεγάλο ἐκκρεμὲς
ὅλη τὴ νύκτα τακτικὰ κτυπᾶ στὴν ἐρημία
καὶ στὴ βαθιὰ νάρκη τῶν πυρετῶν σὰ νὰ σημαίνει
μακριά, μονότονη μιὰ νεκρικὴ κωδωνοκρουσία...

Πίσω ἀπ' τὶς γρίλλιες κίτρινη θαμπὰ ἡ Σελήνη
σβύνει στὴν τόση μοναξιὰ τῆς νύχτας, ὅπου ξαφνικὰ
οἱ πετεινοὶ ἀπελπισμένα κράζουν, ἔτσι κράζουνε
σὰ νὰ μιλοῦν πὼς πέθανε κάποιο ἄρρωστο παιδάκι.

Στὸ φρένιασμα τῶν πυρετῶν, ποὺ ἡ ζέστη ξετρελλαίνει με,
κίτρινα ρόδα ἐπιθυμῶ, κίτρινα ρόδα,
τὴ μουσικὴ νὰ ξανακούσω τῶν παράφορων βιολιῶν
μέσ' στὰ ξενύχτια γαλανῶν ὡρῶν τοῦ Ἰουλίου—

—Τώρα στὶς ἀγωνίες της ποὺ τρέμει ἑτοιμοθάνατη
πίσω ἀπ' τὶς γρίλλιες κίτρινη θαμπὰ ἡ Σελήνη,
τώρα ποὺ ἡ νεκρωμένη πολιτεία δὲν αἰσθάνεται
ἀργὰ νὰ πέφτει πάνω της ἀργὰ ἡ τέφρα τοῦ θανάτου.

ΑΛΕΚΟΣ ΔΡΑΚΟΣ

ΤΟ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΟ

Εἶν' ἕνα κτίριο σκυθρωπὸ καὶ σὰν συλλογισμένο,
μὲ τοίχους κίτρινους, ὑγροὺς καὶ γκρίζα παραθύρια.
Πάνω ἀπ' τὴ μάντρα τὴν ψηλὴ παλιὰ προβάλλουν δέντρα
καὶ ξεχειλίζει ὁ ὁλόμαυρος κισσὸς καὶ κρέμεται ἔξω.
Βουβὸ σὰν ἀκατοίκητο. Κι ἀριὰ καὶ ποὺ νὰ βγαίνουν
ἦχοι ζωῆς ἀπ' τὴν αὐλὴ κι ἀπ' τὸν ψυχρὸ του κῆπο.
Κι ἂν τὸ κεφάλι κάποτε προβάλῃ μιᾶς καλόγριας
ἢ μιᾶς μαθήτριας, βιαστικά, γοργὰ σὰ μιὰν ἀπάτη,
θαρρεῖς πὼς ζοῦν βρυκόλακες σὲ σπίτι ἐρημωμένο.
Κι ὅμως κάποτε ἀκούγονται βαθειὰ μέσα στὸν κῆπο
σὰν ὁμιλίες χαμηλές, γλυκὲς καὶ φοβισμένες...
Κι ὅσο θωρῶ τὴν πισινὴ καὶ χαμηλὴ πορτούλα,
ποὺ τὰ χορτάρια ἀπὸ καιρὸ τὴν ἔχουνε σφαλίσει,
νοιώθω ἕναν πόθο νἄμουνα μιὰ ἁγνή, δειλὴ παρθένα,
φυλακισμένη στοὺς ψηλούς, συλλογισμένους τοίχους
καὶ νὰ προσμένω τὸν καλὸ ποὺ θάχε ὁ νοῦς μου πλάσει,
νἀρθῆ ἕνα βράδυ ἐαρινόν, ὡραῖος σὰν ὀπτασία:
νἄχη φτερὸ στὴν κεφαλή, νὰ σείνεται μὲ χάρη,
νἄχη μακρύ, βελούδινο κι ὁλόμαυρο μανδύα
καὶ στ' ἀργυρᾶ σπηρούνια του νὰ λάμπη τὸ φεγγάρι.

ΜΙΧ. Δ. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

GABRIELE D' ANNUNZIO

Η ΔΟΞΑ

ΤΡΑΓΩΔΙΑ ΣΕ ΠΕΝΤΕ ΠΡΑΞΕΙΣ

(Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο φύλλο)

ΦΙΕΣΚΙ.— Δὲν σᾶς ἐνδιαφέρει ποιὸς εἶμαι. Εἶμαι μιὰ ἐλεύθερη φωνή· καὶ σᾶς κατηγορῶ γιὰ τὸ ἔγκλημα ποὺ γίνηκε, γιὰ τὴν ξεδιάντροπη προδοσία ποὺ ξέσπασε στὰ κεφάλια τῶν ἀόπλων ἀνθρώπων ποὺ φιλοξενοῦμε, δὲν ξαίρω γιὰ ποιὸν κακοῦργο σκοπό...

(Ἡ Κομνηνὴ κάνει νὰ τοῦ γυρίσει τὶς πλάτες. Ὁ θυμὸς ξεσπάει. Ὅλοι αὐτοὶ ἀρχίζουν ν' ἀπειλοῦν τὴ γυναίκα ποὺ τοὺς περιφρονεῖ, ἐκδηλώνουν τὴν ἀγανάκτηση ποὺ εἶχαν κρύψει ὡς τώρα, χλωμοί, ἀγριωποί, βραχνοί).

ΕΝΑΣ.— Τὸ αἷμα ἂς ξαναπέσει ἀπάνω σας !
ΑΛΛΟΣ.— Τὸ αἷμα νὰ σᾶς πνίξει !
ΜΕΡΙΚΟΙ.— Ντροπή ! Ντροπή !
ΑΛΛΟΙ.— Ὅλες οἱ ἀτιμίες !
ΕΝΑΣ.— Θυμηθῆτε τὸν πόλεμο !
ΝΕΡΒΑ.— Ἐκερδοσκοπήσατε στὴ ζωὴ τῶν στρατιωτῶν ποὺ πήγαιναν στὸ σφαγεῖο !
ΜΠΑΝΤΙΝΙ.— Ἐκλέψατε τὸ ψωμὶ ἐκεινῶν ποὺ ψοφοῦσαν τῆς πείνας κάτου ἀπὸ τ' ἀντίσκηνα !
ΦΑΟΥΡΟ (μπαίνοντας στὴ μέση).— Σωπᾶτε! Σωπᾶτε ! Σὲ μιὰ γυναίκα !
ΕΝΑΣ.— Ἐλογαριάσατε κέρδη πάνου στὴν κατατρόπωση, στὴ φυγή, στὸν πανικό,
ΑΛΛΟΣ.— στὴν ἀγωνία τῶν πληγωμένων,
ΝΕΡΒΑ.— στὴν ἀθλιότητα τῆς ἀρρώστειας, στὴ φρίκη τοῦ μακρυνοῦ θανάτου,
ΜΠΑΝΤΙΝΙ.— στὴν ἀπελπισία μας, στὰ κλάμματα τῆς πατρίδας !
ΦΙΕΣΚΙ.— Ἐβγάλατε χρυσάφι καὶ ἀπὸ τὰ βάθη τῶν νοσοκομείων ποὺ βρωμοῦσαν !
ΕΝΑΣ.— Ἐπροστατεύσατε τὸ δόλο καὶ τὴν κλεψιά !
ΑΛΛΟΣ.—Ἐσκεπάσατε ὅλες τὶς ἀτιμίες !
ΑΛΛΟΣ.— Ἐβοηθήσατε τοὺς ἀπατεῶνες!
ΑΛΛΟΣ.— Ἔχετε κάνει συμφωνία μὲ τοὺς κλέφτες !
ΜΕΡΙΚΟΙ.— Ἀλήθεια ! Ἀλήθεια ! Ντροπή !
ΑΛΛΟΙ.— Θυμηθῆτε ! Θυμηθῆτε !
ΦΑΟΥΡΟ.— Πίσω ! Σωπᾶτε ! Εἶνε ταπεινὸ αὐτὸ ποὺ κάνετε, ταπεινό.
ΝΕΡΒΑ.—Τὰ πλοῖα γεμᾶτα σαπίλα γιὰ τοὺς ἀπελπισμένους ποὺ σκοτωνόνταν στὴν ἄμμο !
ΜΕΡΙΚΟΙ. - Θυμηθῆτε !
ΦΙΕΣΚΙ.—Τὸ λουλοῦδι τῆς δύναμής μας ὁδηγημένο στὸ μαρτύριο γιὰ ν' ἀνοίξει μιὰ διέξοδο στὰ λαθρεμπόρια ποὺ ἐγέμιζαν τὶς ἀποθῆκες τῶν πελατῶν...
ΜΕΡΙΚΟΙ. - Θυμηθῆτε ! Εἶν' ἀλήθεια ! Εἶν' ἀλήθεια !
ΑΛΛΟΙ.—Ντροπή !
ΦΙΕΣΚΙ.—γιὰ νὰ ξαναχρυσώσετε τὸ θρόνο σας καὶ τὸ κρεββάτι, γιὰ νὰ ἐκδικηθεῖτε τὰ χρόνια τῆς φτώχειας ποὺ περάσατε, γιὰ νὰ πληρώσετε τὶς βαφές, τὶς ποῦδρες, τὶς κανθαρίδες καὶ τοὺς ἐραστὲς μιᾶς κολασμένης ἅρπυια, ποὺ εἶν' ἕτοιμη νὰ ψοφήσει !
ΦΑΟΥΡΟ.—Εἶνε ταπεινὸ αὐτὸ ποὺ λές, Φιέσκι !
ΜΕΡΙΚΟΙ.—Εἶν' ἀλήθεια ! Εἶν' ἀλήθεια !
ΑΛΛΟΙ.—Στὸ Βυζάντιο ! Στὸ Βυζάντιο !
ΑΛΛΟΙ.—Στὴν Τραπεζοῦντα !
ΑΛΛΟΙ.—Στὸν Τίβερη !
ΕΝΑΣ.—Τὸ αἷμα νὰ σᾶς πνίξει !
ΑΛΛΟΣ.—Τὸ περασμένο καὶ τὸ τωρινό !
ΜΕΡΙΚΟΙ.—Ἔξω, ἔξω ἀπὸ δῶ !
ΑΛΛΟΙ.—Μιὰ σκούπα ! Μιὰ σκούπα !
ΑΛΛΟΣ.—Ξεμυαλίστρα γερόντων !
ΑΛΛΟΣ.—Φαρμακεύτρα γερόντων.

(Ἡ συντροφιὰ φωνάζει καὶ κάνει νὰ ριχτεῖ πάνω στὴ γυναίκα, ἄγρια, σὰν σκυλολόϊ).

ΦΑΟΥΡΟ.—Πίσω, πίσω, κακοῦργοι !

(Ἡ Κομνηνὴ μένει στὴ θέση της, δίχως τὴν παραμικρὴ ταραχή, σιωπηλὴ καὶ ἀκίνητη, μὲ τὸ κεφάλι ψηλά, μὲ μιὰν ἀναλλοίωτη ἔκφραση περιφρονήσεως καὶ μὲ μιὰ πρόκληση στὸ στόμα καὶ στὰ μάτια).

ΣΚΗΝΗ ΤΕΤΑΡΤΗ

Μπαίνει ἀμέσως ὁ Ρουτζέρο Φλάμμα. Ὁ ὅμιλος ὀπισθοχωρεῖ καὶ βουβαίνεται. Γιὰ λίγες στιγμὲς δὲν ἀκούγεται, στὴν ξαφνικὴ σιωπή, παρὰ ἡ βαρειὰ καὶ δύσκολη ἀνάσα τοῦ συγκρατημένου θυμοῦ καὶ τὸ ἐλαφρὸ ψιθύρισμα τῶν συντριβανιῶν.

ΦΛΑΜΜΑ (μὲ φωνὴ παγερή, ἀφοῦ καταμέτρησε μὲ τὴ σκληρότερη ματιά του ὅλους αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους).— Τὶ συμβαίνει ;
ΚΟΜΝΗΝΗ.--Μιὰ ἐπανάσταση δούλων.
ΦΛΑΜΜΑ (σκληρά).—Καλά· σᾶς διώχνω.

(Οἱ ἄντρες δὲν κουνιοῦνται, κυριευμένοι ἀπ' τὴν κατάπληξη, ποὺ ἀκολουθεῖ τὴν κτηνώδη βία).

Σᾶς διώχνω.

(Ἀκούοντας γιὰ δεύτερη φορὰ τὴ διαταγὴ τῆς θελήσεως αὐτῆς, τὴν ὁποίαν πάντα εἶχαν ὑπακούσει, πολλοὶ ταράζονται. Οἱ πιὸ σιμὰ στὴν πόρτα γυρίζουν γιὰ νὰ φύγουν, σιωπηλοὶ καὶ σκυθρωποί).

ΦΙΕΣΚΙ (μ' ἕνα τρεμούλιασμα πόνου καὶ ἀπειλῆς στὴ φωνή).—Σκέψου αὐτὸ ποὺ κάνεις, Ρουτζέρο Φλάμμα, γιὰ νὰ μὴ μετανοιώσεις. Σκέψου !

ΦΛΑΜΜΑ.—Σᾶς διώχνω.

(Ὁ Φιέσκι ἁπλώνει πρὸς αὐτὸν ἀνάποδα τὸ χέρι του σὰν γιὰ νὰ ὑποσχεθεῖ κάτι· ἔπειτα γυρίζει γιὰ νὰ φύγει μὲ τοὺς ἄλλους σιωπηλούς. Ὁ Τζορντάνο Φάουρο χωριστά, ὁ Κορέντιος καὶ ὁ Λεόνι ἀκόμα στὸ παράθυρο, διστακτικοί. Ὁ Φλάμμα τοὺς χαιρετάει γιὰ νὰ φύγουν).

Χαίρετε, φίλοι μου. Ἔπαιξα τὸ χαρτί μου.

ΦΑΟΥΡΟ.—Εἶνε μεσημέρι, Φλάμμα : μιὰ καλὴ ὥρα γιὰ τὸ ἀνθρώπινο θάρρος.

(Βγαίνει μὲ τοὺς συντρόφους του. Τὸ πρόσωπο τῆς Κομνηνῆς φωτίζεται ἀπὸ ἕνα ἀπότομο μὰ καὶ βαθὺ χαμόγελο μαζεύοντας στὴν καρδιά της ὅλη τὴν τραγικὴ χαρὰ τῆς μοιραίας αὐτῆς στιγμῆς).

Η ΚΟΜΝΗΝΗ (μὲ φλογερὲς ματιές).—Ἄχ, αὐτὸ μὲ χορταίνει ! Δείχνεσαι ἐπὶ τέλους αὐτὸς ποὺ εἶσαι : ὁ κύριος. Τοὺς εἶδες ; Εἶδες πῶς ἐσιωποῦσαν, ὅταν τοὺς κοίταζες ; Ἡ φεύτικη δύναμή τους τοὺς εἶχεν ἐγκαταλείψει, ὅπως ἀφίνει ὁ καπνὸς τὰ ξύλα ποὺ σβύνουν. Δὲν ἦταν παρὰ δοῦλοι μπροστά σου. Δὲ μποροῦσαν παρὰ νὰ ὑπακούσουν. Καὶ ὑπάκουσαν.

(Ὁ Φλάμμα μένει σκεφτικὸς γιὰ τὴν ἀνάγκη τῆς νέας αἱματοχυσίας ποὺ τοῦ παρουσιάστηκε. Ἡ ὑπερένταση τοῦ πνεύματός του εἶνε τόση, ὥστε τὸ πρόσωπό του τρέμει νευρικά).

ΦΛΑΜΜΑ.—Ἦρθες ν' ἀντιταχθεῖς στὴ μοῖρα μου· εἶσαι ἀσυγκράτητη, δὲν ξαίρεις ἀπὸ ἀνάπαυση. Στέκεσαι μπροστὰ σὲ ὅλα τ' ἄγνωστα καὶ τρομερὰ πράγματα σὰ νὰ σοῦ ἦταν φιλικά. Ἡ τόλμη εἶνε πραγματικὰ ἕνας μολοσσὸς ποὺ ἔφαγε ἀπ' τὰ χέρια σου. Τὸ εἶπες. Δὲν φοβᾶσαι μήπως σὲ κατασπαράξει...

Η ΚΟΜΝΗΝΗ.—Ναί, θυμᾶμαι. Καὶ μ' ἀρέσει νὰ τὸ θυμᾶσαι κ' ἐσύ. Ὅταν τὸ εἶπα μᾶς κύκλωνε ἡ σκιὰ κ' ἡ μυρωδιὰ τοῦ πυρετοῦ, ἐκεῖ πάνου, στὸ σπίτι σου, στὴ μεγάλη καὶ γυμνὴ σάλα· στὸ πρόσωπό μας φυσοῦσεν ὁ ἀέρας τῆς Ρώμης· ἐσὺ δὲ μποροῦσες πιὰ νὰ περιμένεις· καὶ ἡ θέλησή μου σοῦ ἀνῆκε ὅπως σοῦ ἀνήκει τὸ χέρι σου, γιὰ νὰ χτυπᾶς, νὰ χτυπᾶς... Δὲν ἐδίστασες.

ΦΛΑΜΜΑ (σκυθρωπός).—Ὁπλίζεσαι μ' ἕνα φάντασμα γιὰ νὰ μὲ σπρώξεις μπροστά !

Η ΚΟΜΝΗΝΗ.—Ὁπλίζομαι μὲ τὴν ἀγάπη μου. Εἶμαι τὸ βέλος ποὺ χρειάζεται γιὰ τὸ τόξο σου. Ρίξε με στὸ στόχο.

ΦΛΑΜΜΑ.—Κι ἂν ἐτέντωνα τὸ τόξο μου ὥς ποὺ νὰ τὸ σπάσω, πάλι δὲ θὰ μποροῦσα νὰ φτάσω τὸν στόχο ποὺ φαντάζεσαι. Ὁ πόθος σου πάει πάντα πιὸ μακριά, πέρα ἀπὸ κάθε τέρμα...

Η ΚΟΜΝΗΝΗ.—Καὶ μήπως ὁ δικός σου ἔχει τέρμα ; Μπορεῖς ἐσὺ νὰ παραιτηθεῖς ἀπὸ κάτι ; Πές μου το, γιὰ νὰ ξαίρω ὅτι ἀρχίζεις νὰ σβύνεις.

ΦΛΑΜΜΑ.—Δὲν σβύνομαι.

Η ΚΟΜΝΗΝΗ.—Τὸ ξαίρω. Τὰ θέλεις ὅλα. Εἶσαι πάντα ἕτοιμος γιὰ τὸν ἑαυτό σου καὶ γιὰ μένα. Δὲν τρικλίζεις κάτου ἀπ' τὸ βάρος τῆς νίκης σου.

(Ἔχει τὸ φωτισμένο πρόσωπο ἑνὸς ὄμορφου δαίμονα, ἐνῶ ταράζει κ' ἐρεθίζει τὴν ἀντρικὴν ὑπερηφάνεια).

ΦΛΑΜΜΑ.— Μὲ προετοιμάζεις πάλι γιὰ καταστροφές...

Η ΚΟΜΝΗΝΗ.—Ὄχι, γιὰ νὰ ἐπισφραγίσεις τὰ λόγια σου.

ΦΛΑΜΜΑ.—Ἀλλὰ τὸ αἷμα ἔχει ποτίσει πάλι τὰ ἐρείπια· κ' εἶνε αἷμα γερὸ αὐτό, θρεμμένο ἀπ' τὸν ἥλιο, καθαρισμένο ἀπ' τὸν ἄνεμο...

Η ΚΟΜΝΗΝΗ.—Τὰ παιδιὰ τῆς γῆς !

ΦΛΑΜΜΑ.—Τὰ καλύτερα, τὰ καλύτερα !

Η ΚΟΜΝΗΝΗ.—Ὁ ἐχθρός σου εἶχε ὁδηγήσει τὸ ἄροτρο.

ΦΛΑΜΜΑ.—Ποτὲ δὲν τὸν περιφρόνησα.

Η ΚΟΜΝΗΝΗ.—Σὲ περιφρονοῦσε αὐτός. Ἤξαιρε πῶς ἦσουν διαφορετικός.

ΦΛΑΜΜΑ (πειραγμένος).—Περιφρονοῦν τὸ νικητή ;

Η ΚΟΜΝΗΝΗ.—Δὲν εἶχες ἀκόμα νικήσει.

ΦΛΑΜΜΑ.—Ἤμουν ἕτοιμος νὰ τὸν συντρίψω.

Η ΚΟΜΝΗΝΗ.—Δὲν τὸν ἐσύντριψαν οἱ δυνάμεις σου.

ΦΛΑΜΜΑ.—Τὸν ξεθάφτεις, τώρα ;

Η ΚΟΜΝΗΝΗ.—Ὄχι· σοῦ θυμίζω μονάχα πῶς ἡ δική σου ἦταν εὔκολη νίκη, καὶ ὅτι ὀφείλεις στὸν ἑαυτό σου καὶ σ' ἐμένα μιὰ πιὸ μεγάλη. Ἐμπρός ! Ἐμπρός ! Δὲ μπορῶ πιὰ νὰ περιμένω.

ΦΛΑΜΜΑ.—Καὶ μήπως ὀπισθοχωρῶ ;

Η ΚΟΜΝΗΝΗ.—Δὲν ὀπισθοχωρεῖς· σταματᾶς. Ὅποιος σταματάει εἶνε χαμένος.

ΦΛΑΜΜΑ.— Ἡ χώρα ἔχει καθαρίσει καὶ μοῦ ἀνήκει.

Η ΚΟΜΝΗΝΗ.—Ἀπατᾶσαι. Τὸ βλέμμα σου ἔχει θολώσει ; δὲν ψάχνει, δὲν ἀνακαλύπτει τὸν ἐχθρό ; Ἐσὺ πρέπει πάντα νὰ ζητᾶς τὸν ἐχθρό.

ΦΛΑΜΜΑ.—Τὸν βλέπω, ἀφοῦ σήμερα τὸν ἐδημιούργησες μόνη σου.

Η ΚΟΜΝΗΝΗ.—Δὲν τὸν ἐδημιούργησα ἐγώ. Στεκόνταν ἐκεῖ, μὲ τὴν κρυμμένη του ἐκδίκηση. Τὸν προκαλῶ γιὰ νὰ τὸν ἀντιμετωπίσεις. Ἡ ἀγριώτερη πάλη εἶνε προτιμώτερη ἀπὸ τὴ δισταχτικὴ ἀναμονή, μεσ' στὴν ὁποίαν ἀδυνάτιζες.

ΦΛΑΜΜΑ.—Ἀναμονὴ ἐκεινοῦ ποὺ σκέφτεται, ποὺ μετράει, ποὺ ὑπολογίζει, ποὺ ἑτοιμάζεται ν' ἀνοικοδομήσει...

Η ΚΟΜΝΗΝΗ.—Πάνου στὴ λάσπη, στὰ σύννεφα, στὸν γκρεμό ;

(Συνέχεια στάλλο φύλλο)

(Μετάφραση) ΜΙΧ. Σ. Χ. ΚΟΚΚΑΛΗΣ

ΠΟΡΤΟΓΑΛΛΟΙ ΠΟΙΗΤΕΣ - II (*)

JOAO DE DEUS

Α'.

Κάποιος ἐχαραχτήρισε τοὺς Πορτογάλλους ὡς λαὸ «ἡρωικὸ καὶ ἐρωτικό». Ὁ χαραχτηρισμὸς αὐτὸς εἶνε ἐπιγραμματικός. Ἂν οἱ «Λουζίαδες» τοῦ μεγάλου τους Καμόενς εἶνε ἡ κατ' ἐξαίρεση ἐθνική τους ἐποποιΐα, ὁ καθρέφτης ὅπου ἡ πορτογαλλικὴ ψυχή, κυτταζόμενη, βλέπει τὸ ἐξωραϊσμένο της εἴδωλο, δὲν εἶνε μόνο γιατὶ οἱ «Λουζίαδες» τραγουδᾶνε τὶς ἐνδοξότερες σελίδες τῆς πορτογαλλικῆς ἱστορίας μὰ καὶ γιατὶ ἐξαίρουνε τὸν πορτογαλλικὸν ἔρωτα. Ὅπως ἡ Βίβλος εἶνε ὅλη μυρωμένη ἀπὸ τὰ φιλιὰ τῆς Σουλαμίτιδας, ἔτσι εἶνε κ' οἱ «Λουζίαδες» ἀπὸ τοὺς ἔρωτες τοῦ Δὸν Πέδρο καὶ τῆς ὄμορφης Ἰνὲς ντὲ Κάστρο, —ἔρωτες ποὺ ἡ παθητική τους περιγραφὴ φτάνει σ' ὀμορφιὰ καὶ συγκίνηση τὴ Δαντικὴ περιγραφὴ τῶν ἐρώτων τῆς Φραντσέσκας ντὰ Ρίμινι.

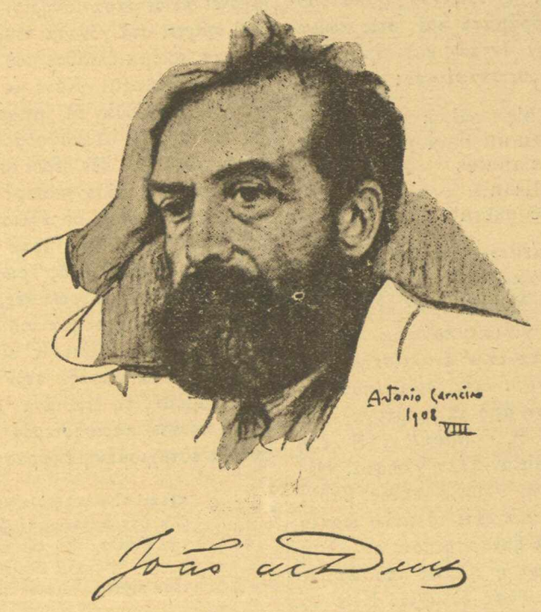

Πρέπει νὰ σᾶς διηγηθῶ τοὺς ἔρωτες αὐτοὺς ποὺ μοιάζουν σὰν τὶς ἱστορίες ποὺ οἱ τροβαδοῦροι τοῦ Μεσαιῶνα διηγόντανε ἀπὸ πύργο σὲ πύργο καὶ ποὺ ἄρχιζαν μὲ τὴ φράση αὐτή:—«Αὐθέντες, θὰ θέλατε ν' ἀκοῦστε μιὰν ὡραία ἱστορία ἀγάπης καὶ θανάτου ;...»

Ὁ Πορτογάλλος πρίγκηπας Δὸν Πέδρο κ' ἡ Ἰνὲς ντὲ Κάστρο, ὄμορφη νέα ἀπὸ εὐγενικὸ ἱσπανικὸ αἷμα, ἀγαπιόνταν μ' ἕνα ἔρωτα ἐξαίσιο. Μὰ ἡ αὐλὴ δὲν ἔβλεπε μὲ καλὸ μάτι τὸν ἔρωτα αὐτὸν γιατὶ φοβότανε πώς, ὅταν ὁ Δὸν Πέδρο θ' ἀνέβαινε στὸ θρόνο, θὰ παντρευότανε τὴν Ἰνές, καὶ δὲν ἤθελαν μιὰ ἱσπανίδα γιὰ βασίλισσα στὴν αὐλὴ αὐτὴ ποὺ ἔτρεμε γιὰ τὴ νωπὴ ἀκόμα ἀνεξαρτησία τῆς χώρας. Γι' αὐτό, μιὰν ἡμέρα ποὺ ὁ Δὸν Πέδρο ἀπουσίασε ἀπὸ τὴν Κουΐμβρα, τὴν πρωτεύουσα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τρεῖς αὐλικοὶ ἐδολοφόνησαν τὴ φτωχὴ ἐρωμένη τοῦ πρίγκηπα. Ἀκοῦστε τὸν Καμόενς νὰ τραγουδᾶ τὸ τέλος τῆς ὄμορφης Ἰνές :

«Ὅπως βλέπει κανεὶς ἕνα ὄμορφο λουλοῦδι τῶν κάμπων νὰ μαραίνεται καὶ νὰ χάνῃ τ' ἄρωμά του σὰν κόβεται πρὶν ἀπ' τὴν ὥρα του καὶ μαλάζεται ἀπὸ τ' ἀδιάφορα χέρια μιᾶς νέας κόρης ποὺ τὸ βάζει στὴ γιρλάντα της, ἔτσι μαράθηκαν καὶ τὰ χαραχτηριστικὰ τῆς φτωχῆς Ἰνές· τὰ ρόδα τοῦ προσώπου της ξεράθηκαν· μαζὺ μὲ τὴ γλυκειὰ ζωή της ἔχασε καὶ τ' ἄσπρα καὶ ζωηρά της χρώματα».

«Οἱ νύμφες τοῦ Μονδέγο κλάψανε ἐπὶ καιρὸ τὸ σκοτεινό της θάνατο, καὶ, γιὰ νὰ διατηρήσουνε αἰώνια τὴν ἀνάμνησή της, μετατρέψανε τὰ δάκρυα ποὺ εἶχε χύσει σὲ κρυστάλλινη βρύση ποὺ ἐπῆρε καὶ κρατάει ἀκόμα τὄνομα τῶν ἐρώτων τῆς Ἰνές. Κυττᾶξτε τὶ ὄμορφη βρύση ποτίζει τὰ μυρωμένα λουλούδια ! τὰ νερά της εἶνε δάκρυα, τ' ὄνομά της : Βρύση τῶν Ἐρώτων !».

Σὰν γύρισε ὁ Δὸν Πέδρο ἀπὸ τὸ ταξίδι του κ' ἔμαθε τὸ θάνατο τῆς πολυαγαπημένης του, μπόρεσε κ' ἔκρυψε τὴ λύσσα τῆς καρδιᾶς του. Μυστικά, ἐξέτασε κ' ἔμαθε τὰ ὀνόματα τῶν δολοφόνων. Μιὰ καὶ τἄμαθε, περίμενε ὑπομονητικὰ τὴν ὥρα τῆς ἐκδίκησής του. Κ' ἡ ὥρα αὐτὴ ἔφτασε, ὅταν, σὰν πέθανε ὁ βασιληᾶς πατέρας του, ἀνέβηκε στὸ θρόνο. Τότε ἔφερε μπροστά του τοὺς δολοφόνους. Μ' ἕνα μαχαῖρι ἔσκισε τὰ στήθεια τους, ἔβγαλε τὶς καρδιές τους κ' ἀφοῦ τὶς ἐδάγκασε μὲ λύσσα, τὶς ποδοπάτησε. Κατόπι διάταξε νὰ ξεθάψουνε τὴν πεθαμένη Ἰνές. Εἶπε καὶ τὴν ἔντυσαν μὲ βασιλικὰ φορέματα, ἔβαλε τὸ στέμμα στὸ κεφάλι της καὶ τὴν κάθισε σ' ἕνα θρόνο, δίπλα στὸ δικό του. Τότε ἔδωσε τὴ διαταγὴ νὰ μπῇ ἡ αὐλή.

Κ' ἡ αὐλὴ παρέλασε, μὲ σιωπηλὴ τρομάρα, μπροστὰ ἀπὸ τὸ παράξενο αὐτὸ βασιλικὸ ζευγάρι τ' ἀποτελούμενο ἀπὸ ἕνα ζωντανὸ καὶ μιὰ πεθαμένη, κι ὅλοι, ὅλοι οἱ αὐλικοὶ κι ὅλες οἱ εὐγενικὲς κυρίες τοῦ βασιλείου, ὑποχρεώθηκαν νὰ ὑποκλιθοῦνε μπρὸς στὸ πτῶμα καὶ νὰ τοῦ φιλήσουν τὸ χέρι, ὡς σὲ Βασίλισσα !...

Ὅταν ὁ Δὸν Πέδρο πέθανε, θάφτηκε πλάϊ στὴν Ἰνές. Στὴν πλάκα τοῦ τάφου του διαβάζεται ἀκόμα ἡ φράση ποὺ παράγγειλε νὰ χαράξουν : «*ATE AO FIM DO MUNDO*».—«Μέχρι συντελείας τοῦ κόσμου !».

Σᾶς διηγήθηκα τοὺς ἔρωτες αὐτοὺς τοῦ Δὸν Πέδρο καὶ τῆς Ἰνὲς γιατὶ εἶνε, μπορεῖ νὰ πῇ κανείς, ἡ σύνθεση τοῦ πορτογαλλικοῦ ἔρωτα. Ταξιδεύοντας κάποτε στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Πορτογαλλίας, πέρασα ἀπὸ τὴν Κουΐμβρα κ' ἐπεσκέφτηκα τὴ Βρύση τῶν Ἐρώτων, ποὺ τραγούδησε ὁ Καμόενς. Εἶνε ἕνας τόπος προσκυνήματος γιὰ κάθε πορτογάλλο ποὺ

(*) Ἡ πρώτη τῆς σειρᾶς αὐτῆς τῶν μελετῶν, ἀφιερωμένη στὸν ποιητὴ Joao de Barros, δημοσιεύτηκε στὴ «Ζωὴ» τῆς Πόλης.

περνάει ἀπὸ τὴν παληὰ αὐτὴ πρωτεύουσα τῆς χώρας του. Κ' ἐπειδὴ ἡ Κουΐμβρα εἶνε ἡ πανεπιστημιακὴ πόλη τῆς Πορτογαλλίας, ὅπου χιλιάδες νέων πᾶνε νὰ κάνουν τὶς σπουδές τους κι ἀπ' ὅπου βγῆκαν τόσες γενεὲς ποιητῶν καὶ συγγραφέων, ἡ Βρύση τῶν Ἐρώτων εἶνε ἡ ἐθνικὴ πηγὴ ὅπου, χρόνο μὲ χρόνο, πάει νὰ δροσιστῇ καὶ ν' ἀναγεννηθῇ ὁ πορτογαλλικὸς λυρισμός.

Σ' ἕνα μικρὸ ἔμμετρο δρᾶμα τοῦ πορτογάλλου συγγραφέως Ζούλιο Ντάντας, στὸ ὁποῖο τρεῖς καρδινάλιοι, ἕνας γάλλος, ἕνας ἱσπανὸς κ' ἕνας πορτογάλλος διηγοῦνται ὁ ἕνας στὸν ἄλλον, δειπνῶντας σὲ μιὰ σάλα τοῦ Βατικανοῦ, «τὸ μεγαλύτερο ἔρωτα τῆς νειότης τους», ὁ πορτογάλλος καρδινάλιος, ἀφοῦ ἀκούσῃ τὸν εὐφυολόγο γάλλο καὶ τὸν ἐμφαντικὸ ἱσπανό, ἀναφωνεῖ:

«Ἄ! πόσο διαφορετικὸς εἶνε ὁ ἔρωτας στὴν Πορτογαλλία!»

Πραγματικά, ὁ ἔρωτας στὴν Πορτογαλλία εἶνε διαφορετικός. Ὁ ἔρωτας γιὰ τοὺς Πορτογάλλους δὲν εἶναι ἕνα ἁπλὸ περισταστικὸ στὴ ζωή τους, μὰ ἡ μεγάλη ὑπόθεση τῆς ζωῆς τους. Εἶνε φύσεις βαθειὰ ἐρωτικές. Ὁ ἱσπανὸς δραματουργὸς Τίρσο ντὲ Μολινά, ὅταν στὰ δράματα καὶ στὶς κωμωδίες του θέλει νὰ μιλήσῃ γιὰ τὴν ἔνταση καὶ τὴν πίστη στὸν ἔρωτα πάντα τοὺς πορτογάλλους ἀναφέρνει:

Soy portuguesa, y bien sabes
que no ha habido en mi nacion
ninguna à quien los anales
que afrentas imortalizan,
puedan notar de inconstante.

Ἡ δημώδης τους ποίηση, «*quadras*» — τετράστιχα — ποὺ τραγουδιοῦνται συνήθως μ' ἕνα ἀργὸ καὶ θλιμένο ἀκομπανιαμέντο κιθάρας, εἶνε ὅλη ἐρωτική. Χαρὲς ἐρωτικές, πόνοι τῆς ἀγάπης τραγουδιοῦνται κατὰ χίλιους τρόπους, ἄλλοτε μὲ εἰρωνεία, ἄλλοτε μὲ πάθος καὶ πάντα μ' ἕνα αἴσθημα σοβαρὸ κι ἁγνὸ σὰν τὸ νερὸ τῶν πηγῶν. Δὲν ξέρω τίποτα ὡραιότερο σὲ καμμιὰ δημώδη ποίηση ἀπὸ τὰ πορτογαλλικὰ αὐτὰ τετράστιχα, ὅταν ἐκφράζουνε τὴ «*saudade*». Ἡ λέξη αὐτὴ δὲν ἔχει τὴν ὅμοια της σὲ καμμιὰν ἄλλη γλῶσσα. Θέλει νὰ πῇ, μαζύ, θλιμένη ἀνάμνηση, γλυκὸς πόθος, βαθὺς στεναγμός, δακρυσμένη νοσταλγία γιὰ κάτι τὸ πολὺ ὡραῖο καὶ τὸ πολὺ εὐτυχισμένο ποὺ δὲ θὰ ξανάρθῃ ποτὲ πιά. Στὴ λέξη αὐτὴ ὑπάρχει σὰν κατακάθισμα ἡ γλύκα ποὺ ἄφησε στὰ χείλια καὶ στὴν ψυχὴ ἡ φευγάτη εὐτυχία. Εἶνε τὸ χνοῦδι ποὺ ἀφίνει στὰ δάχτυλα ἡ πεταλοῦδα ποὺ πιάστηκε γιὰ μιὰ στιγμή. Τὰ τετράστιχα αὐτὰ ποὺ ἐκφράζουνε αὐτὸ τὸ αἴσθημα εἶνε ὅλα τους ὡραῖα καὶ πονεμένα, — χοντρὰ δάκρυα ποὺ πέφτουν ἕνα πρὸς ἕνα ἀπὸ τὰ μάτια ἑνὸς ποὺ θυμᾶται τοὺς «*tempi felici nella miseria*».

Ὅλες ἄλλως τε οἱ δημώδικες αὐτὲς «*quadras*» εἶνε ἀληθινὰ ἀριστουργήματα στὴ συγκινητική τους ἁπλότητα, — σωστὰ λουλούδια τῶν κάμπων, ἁπλὰ καὶ ταπεινά, ὅπως ἐκεῖνα κι ὅπως ἐκεῖνα μυρωμένα. Ἀκοῦστε αὐτὸ τὸ τετράστιχο:

Μ' ἐκάλεσες «Ζωή σου»,
μὰ ἐγὼ θέλω Ψυχή σου νἆμαι.
Ἡ ζωὴ εἶνε λιγόχρονη,
ἐνῷ ἡ ψυχὴ εἶνε αἰώνια!

Δὲν εἶνε, μ' ἄλλα λόγια, τὸ ἴδιο αἴσθημα ποὺ ἔκανε τὸ Δὸν Πέδρο νὰ χαράξῃ στὸν τάφο του τὴ μεγαλειώδη φράση: — **Μέχρι συντελείας τοῦ κόσμου;**

Μὰ τί εἶνε, θὰ μοῦ πῆτε, αὐτὸς ὁ πορτογαλλικὸς ἔρωτας; Ἀληθινὰ δὲν εἶνε τίποτα τὸ ἰδιαίτερο. Εἶνε ὁ ἔρωτας ποὺ καθένας τὸν νοιώθει ὅταν εἶνε εἴκοσι χρόνων. Μονάχα, κι αὐτοῦ εἶνε ὅλη ἡ διαφορά, οἱ Πορτογάλλοι στὸν ἔρωτα εἶνε πάντοτες εἴκοσι χρόνων.

Ὁ πορτογαλλικὸς ἔρωτας εἶνε ὅλοι οἱ ἔρωτες μαζεμένοι σ' ἕνα καὶ μόνο. Εἶνε ὁ ἔρωτας ὁ δειλὸς καὶ παθητικὸς μαζύ, ὁ τρυφερὸς καὶ σύγχρονα σοβαρός, ὁ σαρκικὸς καὶ μυστικόπαθος μαζύ, ὁ γεμᾶτος ἐμπιστοσύνη καὶ ζήλεια συγχρόνως. Ὁ πορτογαλλικὸς ἔρωτας εἶνε ὁ Ἔρωτας ἁπλῶς, — μὲ Ε κεφαλαῖο.

Ὑπάρχουν στὸν κόσμο πέντε ἐρωτικὲς ἐπιστολὲς ποὺ ἀξίζουν ὅλες τὶς ἀναλύσεις, ὅλους τοὺς ἀφορισμούς, ὅλα τὰ ψυχολογικὰ ρομάντζα ποὺ ἔχουν ὡς σήμερα γραφεῖ γιὰ τὸν ἔρωτα. Εἶνε οἱ ἐπιστολὲς τῆς Πορτογαλλίδας Μοναχῆς, τῆς ἀδελφῆς Μαριάνας Ἀλκοφοράδο πρὸς τὸν ἐραστή της, τὸ γάλλο ἀξιωματικὸ ντὲ Σαμιγύ, ποὺ τὴν ἐγκατάλειψε ἀφοῦ τοῦ ἐδόθηκε. Δὲν ξέρω τίποτα τὸ πιὸ ξεσχιστικό, τὸ πιὸ παθητικό, τὸ πιὸ ὡραῖο ἀπὸ τὶς πέντε αὐτὲς ἐπιστολὲς μιᾶς φτωχῆς γυναίκας ποὺ ἀγαπάει ὡς τὴν τρέλλα, ποὺ ὑποφέρνει σὰ σὲ βασανιστήριο, ποὺ καταριέται τὸν ἐραστή της καὶ πέφτει στὰ γόνατά του, ποὺ μέσα στὴν ἀπελπισία της βρίσκει ἀκόμα ἐλπίδα, ποὺ εἶνε ἐξαντλημένη ἀπὸ τὸν πόνο κι ὅμως γράφει: — Κάνε με νὰ πονέσω ἀκόμα περισσότερο!

Ὁ Δὸν Ζουὰν δὲ μποροῦσε νὰ εἶνε ποτὲς πορτογάλλος, μὰ ἡ Μαριάνα Ἀλκοφοράδο εἶνε καὶ παραεῖνε πορτογαλλίδα, αὐτὴ ποὺ δὲν ξέρει ἴσως νὰ κάνῃ ν' ἀγαπηθῇ, μὰ ποὺ ξέρει, καὶ μὲ πόσο πάθος! ν' ἀγαπᾷ..

Ὁ Παράσχος, σὲ ἄθλιους στίχους, εἶπε ὅτι τὸ ν' ἀγαπᾷ κανεὶς δὲν εἶνε τίποτα κι ὅτι τὸ πᾶν εἶνε ν' ἀγαπιέται. Ὁ πορτογαλλικὸς ἔρωτας διαφέρει ἀκόμα καὶ σ' αὐτό. Φύσεις ἐξαιρετικὰ ἐρωτικές, οἱ πορτογάλλοι νοιώθουν ἀγαπῶντας, κι ἀνεξάρτητα τοῦ ἂν ἀγαπιῶνται, μιὰ τέτοιαν ἡδονὴ ποὺ τοὺς μεθάει. Κ' εἶνε ἡ ἡδονὴ αὐτὴ ποὺ ἔκαμε τὸ Δὸν Πέδρο νὰ χαράξῃ στὸν τάφο του τὸ «Μέχρι συντελείας τοῦ κόσμου», τὴ Μαριάνα Ἀλκοφοράδο νὰ γράψῃ «Κάνε με νὰ πονέσω περισσότερο» καὶ τὸν Καμόενς νὰ πῇ μὲ μιὰ σπάνια εὐτυχισμένη ἔκφραση:

«Γιατὶ εἶνε γιὰ μένα μιὰ τέτοια εὐτυχία νὰ σοῦ δίνω
ὅλα ὅσα κατέχω, τὴ ζωή, τὴν ψυχή μου, αὐτὴν ἀκόμα
τὴν ἐλπίδα, ποὺ ὅσο περισσότερο θέλω νὰ σὲ πληρώσω
[γιὰ τὴν εὐτυχία ποὺ σοῦ χρωστάω ἀγαπῶντας σε,
τόσο πιότερο νοιώθω πὼς τόσα ἀκόμα σοῦ χρωστάω...»

Ὁ πορτογαλλικὸς αὐτὸς ἔρωτας ποὺ βρῆκε τὴν ἐπική του ἔκφραση στὸν Καμόενς, τὴν παθητική του ἔκφραση στὴ Μαριάνα Ἀλκοφοράδο, βρῆκε τὴν τέλεια λυρική του ἔκφραση στὸν ποιητὴ Ζουάου ντὲ Ντέους.

Β'.

Ὁ Ζουάου ντὲ Ντέους εἶνε τ' ἀηδόνι τοῦ πορτογαλλικοῦ Παρνασσοῦ. Τὰ τραγούδια ποὺ ἄφησε εἶνε κραυγὲς ἔρωτα, — μελωδικές, ἁγνές, ὑπέροχες. Τὸ βιβλίο στὸ ὁποῖο, μετὰ τὸ θάνατό του, συγκεντρώσανε τὰ καλλίτερα τραγούδια του καὶ ποὺ φέρνει τὸν ὑποβλητικὸ τίτλο «Βιβλίο τῆς Ἀγάπης» εἶνε τὸ Ἄσμα τῶν Ἀσμάτων τῆς πορτογαλλικῆς ποίησης.

Θέλησαν νὰ παραβάλουνε τὸν Ζουάου ντὲ Ντέους μὲ τὸν Καμόενς, στὸ λυρικὸ του μέρος, καὶ μάλιστα καὶ μὲ τὸν Βερλαίν. Ἐγὼ δὲ βρίσκω καμμιὰ ὁμοιότητα. Ὁ Καμόενς, μ' ὅλο ποὺ εἶνε ἕνας μεγάλος λυρικὸς ποιητὴς καὶ πορτογάλλος στὸ βάθος τοῦ ἐρωτικοῦ του αἰσθήματος, ἔχει στὴν ἐρωτική του ποίηση, — τουλάχιστο στὰ σονέττα του — τὴν ἐρασμιότητα, τὴν ἐπιτήδευση καὶ τὴ γκαλαντερία ποὺ χαραχτηρίζουν τοὺς ἐρωτικοὺς ἐκείνους πανηγυρικοὺς ποὺ ἄνθισαν στὴν Ἰταλία καὶ ποὺ φέρνουν τὴν ἐπίδραση τῆς Ἀναγέννησης. Ὁ Βερλαὶν ἐπίσης, ἂν καὶ μουσικὸς ὅπως ὁ Ζουάου ντὲ Ντέους, θρῆσκος ὅπως ἐκεῖνος, σαρκικὸς ὅπως ἐκεῖνος, διαφέρει ὡς τόσο σὲ ὅ,τι ἀποτελεῖ τὸ κύριο φόντο τῆς προσωπικότητας τοῦ πορτογάλλου ποιητῆ. Ὁ Βερλαὶν δὲν εἶνε ὡς ἐρωτικὸς ποιητὴς ποὺ ἔχει τὴ θέση του στὴ γαλλικὴ ποίηση. Ὁ Ζουάου ντὲ Ντέους δὲν εἶνε παρὰ ποιητὴς τῆς ἀγάπης. Ἔπειτα, στὰ ἐρωτικὰ τραγούδια τοῦ Βερλαὶν ὑπάρχει ἀκόμα πολλὴ ἀπὸ τὴ «φιλολογία» ἐκείνη ποὺ ἀποδοκίμαζε στὴν Ποιητική του Τέχνη. Στὸν Ζουάου ντὲ Ντέους, ἀπ' ἐναντίας, καμμιὰ προαπασχόληση, φανερὴ ἢ κρυφή, νὰ ἐκφράζεται μὲ εὐτυχία, νὰ λέῃ πράματα σπάνια, νὰ βρίσκῃ λαμπρὲς μεταφορές, νὰ διαλέγῃ ἠχερὰ ἐπίθετα, — τίποτα ἀπ' ὅτι προϋποθέτει ἕναν «ἀρτίστα», μὲ τὴ σημασία ποὺ ἔδιναν στὴ λέξη οἱ ἀδελφοὶ Γκονκούρ. Ὁ Ζουάου ντὲ Ντέους δὲν εἶνε ἀρτίστας. Εἶνε κάτι πολὺ καλλίτερο: μιὰ μεγαλοφυΐα.

Ὅσο γιὰ μένα, διαιρῶ τοὺς ποιητὲς σὲ δύο μεγάλες κατηγορίες. Σ' ἐκείνους ποὺ ἔχουνε ταλέντο καὶ σ' ἐκείνους ποὺ ἔχουνε μεγαλοφυΐα. Οἱ πρῶτοι εἶνε πάντα ἴσοι πρὸς τὸν ἑαυτό τους. Ἐποπτεύουνε τὴν ἔμπνευσή τους, τὴν γυαλίζουνε, τραβοῦν ἀπ' αὐτὴν ὅ,τι μπορεῖ νὰ τοὺς δώσῃ. Χωρὶς νὰ εἶνε ποτὲ ὑπέροχοι, δὲ θὰ γράψουν ποτὲ τίποτα τὸ ἀνούσιο. Εἶνε «ποέτε μινόρες». Τὸ κάδρο τους εἶνε περιορισμένο, μὰ φτάνουνε συχνὰ τὴν τελειότητα. Εἶνε ὅπως οἱ ζωγράφοι τῶν μικρογραφιῶν. Θὰ μποροῦσαν νὰ ζωγραφίσουν μιὰ μάχη πάνω σ' ἕνα κουμπὶ πουκάμισου. Οἱ ποιητὲς ποὺ ἔχουν μεγαλοφυΐα εἶνε σὰν τοὺς ζωγράφους μεγάλων τοιχογραφιῶν. Γράφουνε στίχους, ὅπως ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος ἐργαζότανε τὸ μάρμαρο. Μπορεῖ νὰ εἶνε κάποτες ἀληθινὸς γι αὐτοὺς ὁ περίφημος στίχος τοῦ Ὁρατίου γιὰ τὸν Ὅμηρο: «*Quandoque bonus dormilat Homerus*». Ἂν πέφτουν, εἶνε ὅμως ἀπὸ πολὺ ψηλὰ καὶ γιὰ νὰ ξανανέβουν πάλι. Γιατί, αὐτοί, τραγουδᾶνε ὅπως ἀναπνέουμε: χωρὶς προσπάθεια. Ἡ ξέρα ὅπου κινδυνεύουν νὰ βουλιάξουν οἱ ποιητὲς τοῦ ταλέντου εἶνε ἡ ἁπλότητα. Οἱ μεγαλοφυεῖς ποιητὲς ἀπ' ἐναντίας εἶνε πάντα ἁπλοί. Τὸ θαυμαστὸ στὴν ἁπλότητα — νὰ τὶ χαραχτηρίζει μιὰ μεγαλοφυΐα. Οἱ ποιητὲς τοῦ ταλέντου εἶνε οἱ διερμηνευτὲς τοῦ ἑαυτοῦ τους. Οἱ ἄλλοι, εἶνε οἱ διερμηνευτὲς μιᾶς φυλῆς, μιᾶς οἰκουμένης. Οἱ πρῶτοι ἐκφράζουν πράματα ἰδιαίτερα. Οἱ δεύτεροι, πράματα γενικὰ καὶ αἰώνια. Οἱ πρῶτοι εἶνε κρυστάλλινα ρυάκια. Οἱ δεύτεροι εἶνε μεγάλα ποτάμια ποὺ κυλᾶνε πρὸς τὴ μεγάλη θάλασσα.

Ὁ Ζουάου ντὲ Ντέους ἔχει ὅλα τὰ χαραχτηριστικὰ μιᾶς μεγαλοφυΐας. Ἕνας ἄλλος νὰ μὴν εἶχε τὴ μεγαλοφυΐα του, γράφοντας μ' αὐτὴ τὴν ἁπλότητα, μ' αὐτὴ τὴν ἀφέλεια, μ' αὐτὴ τὴν τελεία ἔλλειψη ἀναζήτησης, μὴ μεταχειριζόμενος παρὰ λέξεις ποὺ ὅλος ὁ κόσμος μεταχειρίζεται γιὰ νὰ τραγουδήσῃ πράματα ποὺ ὅλος ὁ κόσμος αἰσθάνεται, θὰ κινδύνευε νὰ πέσῃ στὴν κοινολογία. Αὐτὸς εἶνε πάντα ὑπέροχος.

Ἡ ἁπλότητά του εἶνε καταπληκτική. Εἶνε ὁ Ταὶν ποὺ εἶπε πὼς ἡ ἀπόσταση μεταξὺ τῆς μεγαλοφυΐας καὶ τῆς μεριότητας εἶνε τρομερὰ μικρή; Στὸν Ζουάου ντὲ Ντέους βλέπει κανεὶς πὼς ἡ ἀπόσταση αὐτὴ δὲν εἶνε παρὰ ἕνα βῆμα μόνο. Μοῦ κάνει τὴν ἐντύπωση ἑνὸς ἀκροβάτη ποὺ πάνω σ' ἕνα σκοινὶ τεντωμένο σὲ μιὰν ἄβυσσο περπατάει μὲ μιὰν ἀταραξία καὶ μιὰ φυσικότητα ἀξιοθαύμαστες. Σὲ κάθε στιγμὴ λέει κανεὶς: - «Θὰ πέσῃ!». Δὲν πέφτει ὅμως ποτέ...

Δὲν βρίσκει κανεὶς σ' αὐτὸν καμμιὰ ρητορική, κανένα στόμφο, καμμιὰ ἐπιτήδευση. Δὲ λέει παρὰ ἐξαιρετικὰ ἁπλὰ πράματα. Μοῦ θυμίζει τὸ σάτυρο Μαρσύα ποὺ νίκησε τὸν Ἀπόλλωνα, ποὺ ἦτανε θεός. Δὲν κρατάει στὰ χέρια του παρὰ ἕνα τιποτένιο αὐλὸ — κι ἀπ' αὐτὸν τὸν αὐλὸ βγάζει μελωδίες ἐξαίσιες. Τὸ ὑλικό του εἶνε ὁ πιὸ κοινὸς ἄργιλος. Μὰ ὁ ἄργιλος αὐτός, ζυμωμένος μὲ τὰ χέρια του, γίνεται κάτι τὸ ζωντανό. Τοῦ διοχετεύει τὴν πνοή του, — κ' εἶνε ἡ πνοὴ ἑνὸς θεοῦ...

Ὁ μεγάλος πορτογάλλος ποιητὴς Γκέρα Ζουνκέϊρο, δείχνοντάς μου μιὰ μέρα στὸ σπίτι του μιὰ συλλογὴ ἱσπανικὲς φαγιέντζες — χρυσωμένες, πλούσιες, μεγαλόπρεπες — καὶ μιὰν ἄλλη πορτογαλλικὲς — ἁπλές, ἀφελεῖς, στολισμένες μὲ μικρὰ λουλούδια τῶν κάμπων — μοῦ ἔδειξε, μὲ τὴν ἁπλὴ αὐτὴ σύγκριση, ὅλη τὴ θεμελιώδικη διαφορὰ ποὺ ὑπάρχει μεταξὺ τῆς ἱσπανικῆς καὶ τῆς πορτογαλλικῆς ψυχῆς. Αἱ, λοιπόν, τὰ ἐρωτικὰ τραγούδια τοῦ Ζουάου ντὲ Ντέους εἶνε οἱ ἁπλὲς αὐτὲς καὶ δροσερὲς φαγιέντζες. Μ' ἕνα λεξιλόγιο ὅλου τοῦ κόσμου, ἐκφράζοντας τὰ αἰσθήματα ὅλου τοῦ κόσμου, ὁ Ζουάου ντὲ Ντέους ἔδωσε στὴ χώρα του τὸ ἀνεχτίμητο αὐτὸ κόσμημα: τὸ Βιβλίο τῆς Ἀγάπης.

Εἶπα πὼς τὸ Βιβλίο τῆς Ἀγάπης εἶνε τὸ Ἄσμα τῶν Ἀσμάτων τῆς πορτογαλλικῆς ποίησης. Δὲν εἶνε χωρὶς λόγο, ποὺ ἔκανα αὐτὴ τὴν παρομοίωση. Ὑπάρχει στὸ βιβλίο αὐτὸ ἡ ἴδια ἐκείνη ἐρωτικὴ λιγοθυμία ποὺ χαραχτηρίζει τὶς μελωμένες φράσεις τοῦ Σολομῶντα καὶ τῆς Σουλαμίτιδας. Ἡ ἔκσταση στὴν ὁποία ρίχνει τὸν ποιητὴ ἡ Ἀγάπη εἶνε τόσο μεγάλη ποὺ γίνεται θρησκευτικὴ καὶ κάνει κανένα νὰ σκέπτεται τὴν ἔκστασή τοῦ ἄγνωστου μοναχοῦ ποὺ ἔγραψε τὴν Ἀ π ο μ ί μ η σ η, τὸ βιβλίο αὐτὸ τὸ ἡδονικὰ μυστικιστικό, — ρόδο μεθυστικῆς εὐωδιᾶς στὴ στειρότητα τοῦ μεσαιωνικοῦ χριστιανισμοῦ.

Ἡ ἀγάπη γιὰ τὸν πορτογάλλο ποιητὴ εἶνε ἕνα φῶς ποὺ πλημμυρίζει ὁλάκερο τὸ εἶνε του. Μπροστὰ στὴν ἀγαπημένη γυναῖκα οἱ αἰσθήσεις του, ἡ καρδιά του κ' ἡ ψυχή του δονοῦνται σ' ἕνα διαπασῶν εὐτυχίας, ὅπως δονεῖται τὸ εἶνε μας ὅταν, σ' ἕνα κατακάθαρο πρωί, κάτω ἀπὸ ἕναν οὐρανὸ ἀπείρως γαλανό, μέσα σ' ἕνα μονοπάτι ἀνθισμένο καὶ δροσερό, βρισκόμαστε ἀπότομα, ὅπως στὸ κάδρο τοῦ Μποτιτσέλλι, μπροστὰ στὴν ἐρχόμενη Ἄνοιξη... Εἶνε ἡ ἴδια χαρά, ἡ ἴδια ἀβάσταχτη ἔξαρση ποὺ κάνει ἀλαφρὸ τὸ κορμί μας, ἴσα μὲ ποὺ νὰ τοῦ δώσῃ φτερά.

«Δὲν εἶνε ἀγάπη αὐτὸ ποὺ νοιώθω,
Εἶνε λατρεία θρησκευτική!»

λέει ὁ ποιητὴς ἀποδίδοντας μὲ τοὺς δυὸ αὐτοὺς στίχους τὴν ἔξαρση στὴν ὁποία τὸν ρίχνει ἡ ἀγάπη.

Λατρεία. Αὐτὸ εἶνε. Τὸ Βιβλίο τῆς Ἀγάπης εἶνε ὁ ὕμνος τῆς λατρείας τῆς γυναίκας, ἕνα ὡσαννὰ γιὰ τὴν εὐτυχία ποὺ νοιώθει ἀγαπῶντας την, γιὰ τὴν ἐκστατική του χαρὰ γιατὶ τὸν ἀγαπάει.

Ὁ Δάντης ἔχει στὸν Παράδεισό του ἕναν ὑπέροχο στίχο γιὰ νὰ ἐκφράσῃ τὸ *Summum* τῆς ἀγάπης. Εἶνε ὅταν, ὁδηγούμενος ἀπὸ τὴ Βεατρίκη πρὸς τὸ Μυστικιστικὸ Ρόδο, λέει:

«Ἡ Βεατρίκη κύτταζε τὸν οὐρανό, κ' ἐγὼ τὴ Βεατρίκη!».

Ὁ Ζουάου ντὲ Ντέους, σ' ἕνα ποίημά του τιτλοφορούμενο «Ἀναζητῶντας σε, Ἀγάπη», φτάνει κι αὐτὸς στὸ ἴδιο ὕψος ἐκφράζοντας τὴν ἐρωτικὴ ἔξαρση ποὺ φουσκώνει τὸ ἀνθρώπινο στῆθος ἴσα μὲ ποὺ νὰ μπορέση νὰ χωρέση ὅλην τὴν οἰκουμένη καὶ ποὺ κάνει ὥστε ὅλη ἡ οἰκουμένη νὰ μὴ περιλαμβάνη πιὰ παρὰ μόνο τὶς δύο ὑπάρξεις ποὺ ἀγαπιοῦνται. Νάτο αὐτὸ τὸ ποίημα:

Δὲν ξέρω τ' εἶνε αὐτὸ τὸ ἀόριστο,
Τ' ἀκατανίκητο καὶ τ' ἀγνὸ
Στὸ πέταμα ὅπου χάνουμαι
Ἀναζητῶντας σε, Ἀγάπη! Στὸ πέτημα αὐτὸ ὅπου ἀνεπνέω
Τὸ βάλσαμο, τὴν εὐωδιά σου
Ποὺ ἡ οὐσία της, ἂν ὑπάρχει,
Δὲ μπορεῖ νἄνε παρὰ ἑνὸς αἰθέριου λουλουδιοῦ!

Ὤ! πῶς σ' ἀνασαίνω στὸν ἄνεμο τῆς τρικυμίας!
Ὤ! πῶς μοῦ φαίνεσαι ὄμορφη
Σὰν κυττάζω τὴν ἐρημιὰ τῆς θάλασσας,
Ὅταν ὁ γαλανὸς οὐρανὸς
Γίνεται ἕνα μὲ τὰ κύματά της
—Ὅπως ἡ ματιά σου ὅταν κάθεται
Πάνω στὶς φτωχές μου τὶς λύπες!

Τὶ εἰρηνικὴ ἁρμονία
Τότε, λίγο κατ' ὀλίγο,
Ὁδηγάει τὴ σκέψη μου
Πρὸς ὑπερκόσμιες χῶρες
Δίνοντας στὸ βραχνὸ οὐρλιαχτὸ
Τῆς θάλασσας κάτου ἀπ' τοὺς βράχους
Τὸν ἦχο τῶν πιὸ μελωδικῶν
Καὶ τῶν πιὸ θρησκευτικῶν ψαλμῶν!

Ὁ κόσμος αὐτὸς μοῦ φαίνεται τότε
Σὰν ἕνας ἀπέραντος ναός!
Ἡ θάλασσα γίνεται ἀκόμα πιὸ βαθειά,
Ὁ οὐρανὸς ἀκόμα πιὸ ψηλός!
Ὅ,τι μονάχα βλέπω σ' ὅλα
Εἶσαι ἐσύ, τὸ βλέμμα σου τὸ σιωπηλό!...
Ὁ κόσμος ὅλος—εἶσαι ἐσὺ κ' ἐγώ!

Ποιός, στὴν πρώτη του νειότη, ὅταν ἔχει τὴν ψυχὴ γεμάτη ἀπὸ αὐτὸ τὸ αἴσθημα τὸ ἄπειρο, τὸ χαρούμενο, τὸ ὅλο ταραχὴ κ' εὐτυχία ποὺ λέγεται Ἀγάπη, δὲν ἔχει νοιώσει τὴν ὑπέροχη αὐτὴ ἔξαρση ποὺ ἐκφράζει ὁ πορτογάλλος ποιητής;

Εἶπαν γιὰ τὸν Ζουάου ντὲ Ντέους, ὅτι εἶνε ἕνας θρῆσκος. Εἶνε. Στὰ ποιήματά του ὅμως βλέπει κανεὶς πὼς δὲν εἶνε ἕνας θρῆσκος ποὺ ἀγαπάει, ἀλλὰ ὅτι εἶνε ἕνας ἄνθρωπος ποὺ γίνεται θρῆσκος γιατὶ ἀγαπάει. Κι αὐτὸ εἶνε διαφορετικό. Εἶνε ἡ ἀγάπη ποὺ τὸν κάνει ν' ἀνακαλύψη τὸ θεό. Δοξολογάει τὸ θεό, γιατὶ ἔκανε τὴ Γυναίκα καὶ γιὰ τὴν εὐτυχία ποὺ νοιώθει ἀγαπῶντας την. Εἶνε θρῆσκος μὲ τὴν καρδιὰ κι ὄχι μὲ τὸν ἐγκέφαλο. Δὲν ἀναζήτησε τὸ θεὸ γιὰ νὰ τὸν εὕρη. Τὸν βρίσκει φυσικὰ στὸ ἀκρότατο ὅριο τῆς εὐτυχίας του ἢ τῆς δυστυχίας του, ὅπως ὅλες οἱ ἁπλὲς ὑπάρξεις ποὺ δὲν περιμένουνε νὰ ἔρθη ὁ θεὸς πρὸς αὐτὲς μὰ ποὺ πᾶνε αὐτὲς πρὸς προϋπάντηση τοῦ θεοῦ. Ὁ Ζουάου ντὲ Ντέους βρίσκει τὴ γυναίκα τόσο ὄμορφη, τόσο ποθητή, ἡ εὐτυχία του ποὺ τὴν ἀγαπάει εἶνε τόσο μεγάλη, ὥστε ἡ ψυχή του ξεχειλίζει ἀπὸ εὐγνωμοσύνη γιὰ Κεῖνον ποὺ δημιούργησε τὸ πλᾶσμα αὐτὸ ποὺ δίνει τόση χαρὰ καὶ τόση εὐτυχία... Δὲν ὑπάρχει σ' αὐτὸ καμμιὰ μεταφυσική, ὅπως δὲν ὑπάρχει κανεὶς μυστικισμὸς στὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ὁ ποιητὴς ἀντιλαμβάνεται τὸν ἔρωτα,—τίποτα ποὺ νὰ κάνη κανένα νὰ σκεφτῆ τὴ Βίτα Νουόβα τοῦ Δάντη, παραδείγματος χάρι. Ἀπ' ἐναντίας.

Ὁ Δάντης ἀπαθανάτισε τὴ Βεατρίκη. Ὁ Πετράρχης τὴ Λάουρα. Κοντήτερά μας—γιὰ νὰ μὴν ἀναφέρω παρὰ αὐτὸ μόνο τὸ παράδειγμα—ὁ Λαμαρτῖνος δόξασε τὴν Ἐλβίρα. Μὰ ὅλες αὐτὲς οἱ μεγάλες ἐμπνεύστριες τῆς ἀγάπης δὲν ἦρθαν ὡς ἐμᾶς παρὰ ἐξαϋλωμένες ἀπὸ τοὺς ποιητές τους. Βεατρίκη, Λάουρα, Ἐλβίρα, τόσες ἄλλες, δὲν εἶνε παρὰ πλάσματα αἰθέρια, χωρὶς ἀνθρώπινο περιτύλιγμα. Θρονιάζουν σ' ἕναν ἄφταστον οὐρανὸ δόξας. Εἶνε ψυχές. Ὁ Ζουάου ντὲ Ντέους, ποιητὴς τῆς ἀγάπης, ἔβαλε κι αὐτὸς ἕνα ὄνομα στὴ μετόπη τοῦ ἐρωτικοῦ του τέμπλου: Μαρία. Δὲ νομίζω, ὅτι τὸ Βιβλίο τῆς Ἀγάπης εἶνε ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὴ Μαρία. Αὐτὸ ἄλλως τε δὲν ἔχει καμμιὰ σημασία στὸ βάθος. Ἡ Μαρία αὐτὴ τοῦ Ζουάου ντὲ Ντέους δὲν εἶνε μιὰ γυναίκα. Εἶνε ἡ Γυναίκα.

Νὰ τὶ χαραχτηρίζει τὸν Ζουάου ντὲ Ντέους ὡς ἐρωτικὸ ποιητή. Δὲν κάνει μεταφυσικὴ τοῦ ἔρωτα. Τραγουδάει τὴ Γυναίκα, τὸ θῆλυ, ποὺ ἡ θέα του μιλάει τόσο στὴν ψυχή του, ὅσο καὶ στὶς αἰσθήσεις του. Τὴ Μαρία αὐτὴ μᾶς τὴ φέρνει ζωντανὴ μπροστά μας. Εἶνε «σὰ μπουμποῦκι ποὺ ἀρχίζει ν' ἀνοίγη». Ἔχει μιὰν ὁμορφιὰ ἀφράτη καὶ ποθητή. Δὲν εἶνε μιὰ ὁμορφιὰ στὸ εἶδος τῆς Μπεάτα Μπεάτριζ τοῦ κάδρου τοῦ Δάντε Γκαμπριὲλ Ροσσέτι. Εἶνε μιὰ νέα κόρη ζωγραφισμένη ἀπὸ ἕνα Τιντορέτο. Ὁ ποιητὴς λατρεύει τὴν ἁπλότητά της, τὴν ἀγνότητά της, τὴ νειότη της τὴ γεμάτη ὑγεία—μὰ δὲ σταματάει αὐτοῦ. Τραγουδάει τὸ στῆθος της:

Τὸ στῆθος της τὸ στρογγυλὸ καὶ πεταχτὸ
Σὰν τοῦ καλοθρεμένου κ' εὐχαριστημένου περιστεριοῦ,

τὸ κόκκινο στόμα της:

—τόσο κόκκινο πού, σὰν γελάει,
θυμίζει ρόδι σκασμένο στὴ μέση
πού, παραγινωμένο, πάει νὰ πέση.

Ὅλα της εἶναι ἑλκυστικά:

—κουράζεται,
κουράζεται κανεὶς νὰ κυττάη κι ὅλο νὰ βλέπη
ἕνα νέο θέλγητρο σὲ κάθε ματιά.

Εἶνε γι αὐτὸν χαρὰ τῶν ματιῶν, τῶν αἰσθήσεων καὶ τῆς καρδιᾶς νὰ βλέπη τὴ νέα αὐτή, τὸ λουλοῦδι τῶν κάμπων, μὲ τὰ ζωηρὰ χρώματα, μὲ τὴν ἀχτιδόβολην ὑγεία, μὲ τὸ τόσο καλοκαμωμένο κορμί:

Ὤ! πόσο εὐτυχισμένος, χαρούμενος κ' εὐχαριστημένος
δὲν θὰ ζήση ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ποὺ μιὰν ἡμέρα
θὰ νοιώση τὴν καρδιά σου νὰ χτυπάη πάνω στὸ στῆθος του,

καὶ πού, σὲ μαγευτικὴν ἀγωνία,
βλέποντας νὰ λιγοθυμᾶν τὰ μάτια σου
ὅπως λιγοθυμᾶσι στὸν οὐρανὸ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας,

διασχίζοντας πάνω στὰ φτερὰ τῆς εὐτυχίας
τὰ σύνορα τῆς ἀπεριγράπτης ἔκστασης,
ἀγκαλιασμένος μ' ἐσένα, θὰ πεταξῆ

πρὸς ὅπου ὅλα εἶνε Ὡραῖα καὶ Σταθερά!

Κι ὅταν ἡ γυναίκα αὐτὴ ἀπαντάει σ' αὐτὸν τὸ θαυμασμὸ καὶ σ' αὐτὸν τὸν πόθο μὲ μιὰ ματιά ποὺ κλείνει τὴν ὑπόσχεση τῆς εὐτυχίας, ὅλο τὸ εἶναι τοῦ ποιητῆ φωτίζεται:

Εἶν' ἕνα φῶς ποὺ δὲ θὰ σβυστῆ ποτὲς
τὸ φῶς τῆς ματιᾶς σου ἐκείνης στὴν ὁποία μὲ τύλιξες.

Μιὰν ἄπειρη εὐγνωμοσύνη γεμίζει τὴν ψυχή του:

Ἄ! νὰ μποροῦσα νὰ σοῦ δείχνα
τὴ χαρὰ τὴν ἐκστατικὴ ποὺ ἔνοιωσε
ἀπὸ τὴ γοργὴ καὶ στιγμιαῖα ματιά σου,
ἡ καρδιά μου, ὦ γυναίκα!... Ὁ Θεὸς νὰ σὲ βλογήση!

Κι ὅταν ἡ γυναίκα αὐτὴ ἡ τόσο θαυμαζόμενη, ἡ τόσο ποθητή, ἡ τόσο ἀγαπητὴ τοῦ δίνεται μιὰν ἡμέρα, ἡ ψυχή του, στὴν ἀνάμνηση τῆς εὐτυχίας ποὺ ἔνοιωσε, «ἀπ' τὸν καιρὸν ἐκεῖνο τρέμει καὶ παραξενεύεται», γιὰ νὰ θυμηθῶ τὸ στίχο τοῦ Βερλαίν. Καὶ γιὰ νὰ περιγράψη αὐτὴ τὴν εὐτυχία θὰ ἐμπνευστῆ τὴν ἐξαίσια «Νύχτα Ἔρωτα»,—ἕνα τραγοῦδι παρόμοιο μὲ φίλημα ποὺ τελειώνει σὲ προσευχή:

Ἐξαίσια νύχτα ἔρωτα,
Μαγευτικὸ ἀνθισμένο κρεββάτι,
Θεϊκοὶ στεναγμοὶ ἡδονῆς!
Σὰν τὸ λεπτὸ κοτσάνι λουλουδιοῦ στὸν ἀέρα
Ἔτσι ἔτρεμε... Τὸ σεληνόφωτο ἐκείνης τῆς νύχτας
Δὲ θὰ μπορέσω ποτὲς νὰ τὸ ξεχάσω, ποτές!

Τὸ θελχτικὸ αὐτὸ λουλοῦδι,
Τὸ μισανοιγμένο μπουμποῦκι ρόδου
Ποὺ ἦταν τὸ στόμα της, Θεέ μου!
Μαραινόταν... Μὰ σὰν τὸ φεγγάρι ὕστερ' ἀπὸ ἕνα σύγνεφο
Ξανάνθιζε ἀπὸ ἀγάπη
Λέγοντας: Εἶμαι δική σου!

Αὐτὸ τὸ χιόνινο ἄγαλμα ποὺ ἦταν τὸ κορμί της
Πῶς μπόρεσε νὰ κρατήση μέσα του τόση φωτιὰ
Χωρὶς νὰ λυώση μέσα στὰ χέρια μου...
Στ' ἄσπρα της στήθεια σὰν τὸν ἀφρὸ τῆς θάλασσας
Τὰ κύματα τοῦ πάθους ἀνεβοκατέβαιναν
Σὰν κύματα ταραγμένης θάλασσας!

Πῶς μὲ κύτταζαν τὰ μάτια της!
Πῶς λιγοθυμοῦσαν πάνω στὰ δικά μου!
Πῶς ξαναφωτίζονταν καὶ πάλι!
Πῶς ἔγινε καὶ σὲ μιὰ τέτοια στιγμὴ
Οἱ δυὸ ζωές μας κ' οἱ δυὸ καρδιές μας
Δὲν ἀνακατεύτηκαν, δὲν ἔγιναν ἕνα γιὰ πάντα!...

Καὶ γιὰ νὰ κλείσω τὸν κύκλο τῆς ἐρωτικῆς ποίησης τοῦ Ζουάου ντὲ Ντέους θ' ἀναφέρω ἕνα ἐλεγειακὸ σονέττο, ἕνα σονέττο ποὺ μποροῦσε νὰ τὸ εἶχε γράψει ὁ Δάντης καὶ ποὺ ὁ Καμόενς ἀσφαλῶς θὰ τὸ ὑπόγραφε. Εἶνε ἕνα σονέττο τέτοιας ἀγνότητας, τέτοιας τελειότητας, ποὺ ἔχει τὴ θέση του ἀνάμεσα στὰ καλλίτερα τοῦ κόσμου:

Σιγὰ-σιγὰ λιγόστεψε καὶ χάθηκε τὸ φῶς
Ὅπου σὲ τούτη τὴ ζωὴ τὸ δρόμο μου ὡδηγοῦσε,
Καὶ πῶλεγα, θωρῶντας το στηλά, δίχως τρομάρα
Ἀγάλια-ἀγάλια τὰ σκαλιὰ νὰ κατεβῶ τοῦ τάφου.

Κάθε ὅπου σκοτείνιαζε καὶ πιὰ δὲν τὸ θωροῦσα,
Ὅλα τὰ πράματα γιὰ μὲ στὸ κόσμο σκοτεινιάζαν·
Μὰ σὰν ξαναφαινότανε, πλημμύριζε καὶ πάλι
Ἀπό 'να φῶς χαϊδευτικὸ καὶ ἱλαρὸ ἡ ψυχή μου.

Ψυχὴ ἀδερφὴ μὲ μένανε, ἀγνή, ἀθώα, ὡραία,
Σὰν τοὺς ἀγγέλους τ' οὐρανοῦ, θέλησε νὰ μοῦ δείξη
Ὅτ' ἡ εὐτυχία εἶν' ὄνειρο καὶ ἴσκιος ἐδῶ κάτου.

Δὲν ξέρω ἂν ἔκανε φτερό, δὲν ξέρω ἂν μοῦ τὴν πῆραν,
Κι οὔτε νὰ πῶ τὸ πῶς πονῶ ποτέ μου θὰ μπορέσω
Σ' ὅσους σὲ τούτη τὴ ζωὴ δὲν ξέρουν τ' εἶνε πόνος.

Γ'.

Διάφοροι γερμανοὶ καὶ ἰταλοὶ κριτικοὶ τοποθετήσανε τὸν Ζουάου ντὲ Ντέους ἀνάμεσα στοὺς μεγαλύτερους ἐρωτικοὺς ποιητὲς τοῦ κόσμου. Γιὰ μένα εἶνε ἕνα ἄστρο ποὺ λάμπει μὲ τὸ γλυκὸ φῶς τῆς Ἀφροδίτης μέσα στὸν οὐρανὸ τῆς οἰκουμενικῆς ποίησης. Κανεὶς σὰν κι αὐτὸν δὲν τραγούδησε τόσο τελειωτικὰ τὸ αἴσθημα τῆς ἀγάπης. Τὸ Βιβλίο τῆς Ἀγάπης φέρνει τὴ σφραγῖδα τῆς αἰωνιότητας. Ἀπὸ τὴν μιὰν ἄκρη τοῦ κόσμου ἴσα μὲ τὴν ἄλλη οἱ ἄνθρωποι ποὺ ἀγαπᾶνε νοιώθουνε ὅ,τι ὁ Ζουάου ντὲ Ντέους τραγούδησε. Τὰ τραγούδια του εἶνε σὰ μιὰ δημώδικη ἐρωτικὴ ποίηση ὅλου τοῦ κόσμου...

Θὰ ἐπιθυμοῦσα νὰ σᾶς ἔδινα ἕνα μπουκέτο ἀπὸ τὰ τραγούδια του, ἀλλὰ—θὰ τὸ καταλάβατε ἀπὸ τὶς παραπάνω δοκιμές μου,—ὁ Ζουάου ντὲ Ντέους εἶνε ἀμετάφραστος, τουλάχιστο γιὰ μένα. Τὰ τραγούδια του δὲν εἶνε παρὰ μελωδίες, τὰ μέτρα του κατὰ προτίμηση μικρά, οἱ ρίμες του καταπληκτικές. Τὰ τραγούδια του εἶνε λουλούδια, μὰ ὄχι χρυσάνθεμα, δάλιες ἢ καμέλιες. Εἶνε ἀνεμῶνες καὶ μαργαρίτες πού, μιὰ καὶ κοποῦν καὶ μποῦν σ' ἕνα βάζο, ὅσο κι ἂν εἶνε τὸ γοῦστο μὲ τὸ ὁποῖο θὰ τοποθετηθοῦνε, δὲν ἔχουν πιὰ ἐκείνη τὴ δροσιὰ κ' ἐκείνη τὴ χάρη ποὺ εἶχαν σκορπισμένες στὴν ἀνοιξιάτικη κοιλάδα ὅπου ἄνθιζαν. Κι αὐτό, φυσικά, γιατὶ δὲν πρόκειται γιὰ τραγούδια ἰδεῶν μὰ γιὰ τραγούδια καθαρῶς αἰσθηματικά. Πρέπει νὰ ξέρη κανεὶς πορτογαλλικά,—κι ἀξίζει νὰ τὰ μάθη μόνο γι' αὐτό,—γιὰ νὰ νοιώση τὴν ἄπειρη χάρη ποὺ ἔχουνε. Ἄλλως τε ὁ Ζουάου ντὲ Ντέους εἶνε βαθειά, χαραχτηριστικὰ Πορτογάλλος. Δὲν φέρνει κανένα ἴχνος ξένης ἐπίδρασης. Τὸ λυρικοαισθηματικὸ δέντρο τῆς πορτογαλλικῆς ποίησης ἔδωσε ἕνα πανώρηο λουλοῦδι: καὶ τὸ λουλοῦδι αὐτὸ εἶνε ὁ Ζουάου ντὲ Ντέους. Εἶνε ἡ περίληψη ὅλης τῆς λυρικοαισθηματικῆς ποίησης τῆς χώρας του, ὁ μεγάλος μεγαλοφυὴς ποιητὴς πρὸς τὸν ὁποῖο καταλήξανε, ὡς σὲ θάλασσα, ὅλα τὰ ρυάκια τῆς ποίησης αὐτῆς, ἀπὸ τὸν πρῶτο λυρικὸ ποιητὴ τῆς Πορτογαλλίας, τὸν βασιλῆ Δὸν Ντινίζ, κι ὅλους τοὺς ποιητὲς τοῦ πορτογαλλικοῦ «Καντσιονέϊρο». Εἶνε ὁ Ρονσὰρ τῆς πορτογαλλικῆς ποίησης. Ἔχει τὴ δροσιά του, τὴν ἀφέλειά του, τὴν ἄπειρη χάρη του. Ἡ ποίησή του εἶνε ἀγνὴ ἀπὸ κάθε στοιχεῖο ξένο πρὸς τὴ λυρικὴ ποίηση Εἶνε ἡ λυρικὴ ποίηση στὴν πηγή της.

Ποιητὴς τῆς ἀγάπης ὁ Ζουάου ντὲ Ντέους θυμίζει τὸν Γκαῖτε ποὺ στὸν «Φάουστ» του ἔδωσε τὴ σύνθεση τῆς γερμανικῆς ψυχῆς τῆς ἐποχῆς του. Ὁ Ζουάου ντὲ Ντέους ἔδωσε σὲ στίχους τὸν παλμὸ τῆς πορτογαλλικῆς ψυχῆς σὰν ἀγαπάει. Τραγουδῶντας τὴν ἀγάπη του μ' αὐτὴ τὴν ἁπλότητα, μ' αὐτὴ τὴ δροσιά, μ' αὐτὴ τὴν αἰσθηματικότητα, μ' αὐτὴ τὴ συνεχῆ ἀνύψωση τῆς εὐγνώμονης ἢ θλιμένης ψυχῆς του πρὸς τὸ Θεό, τραγούδησε γιὰ ὅλο τὸν Πορτογαλλικὸ λαὸ ποὺ κυττάζεται σὰν σὲ καθρέφτη μέσα σ' αὐτόν. Τὸ Βιβλίο τῆς Ἀγάπης εἶνε τὸ ἐρωτικὸ προσευχητάριο τοῦ πορτογαλλικοῦ λαοῦ. Κι αὐτὸ φάνηκε ἀπὸ τὴν ἐθνικὴ διαδήλωση ποὺ ἔγινε στὰ τέλη τῆς ζωῆς του, ὅταν ὅλος ὁ λαὸς τῆς Λισβόνας, ὅλοι οἱ φοιτητές, ὅλες οἱ ἐπαρχίες μὲ ἀντιπροσωπεῖες τους πῆγαν μιὰ μέρα κάτου ἀπὸ τὰ παράθυρά του νὰ τὸν ἀποθεώσουνε ζωντανό...

Λένε πὼς ἡ συγκίνηση ποὺ αἰσθάνθηκε ὁ ποιητὴς ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀποθέωση τὸν ἔφερε στὸν τάφο... Δὲν εἶνε ὅμως ὁλόκληρος ὁ ποιητὴς ποὺ ἐπέθανε. Πάνω ἀπὸ τὰ θολὰ κύματα τῆς ἀνυπαρξίας ἐπιπλέει τὸ Βιβλίο τῆς Ἀγάπης. Καὶ τὸ βιβλίο αὐτό,—γιὰ νὰ τελειώσω μὲ τὴν ὡραία φράση μὲ τὴν ὁποία ὁ πορτογάλλος ποιητὴς Ἀλφόνσο Λόπες Βιέϊρα παρουσίασε στὸ κοινὸ τὴν ἐκλογὴ τῶν τραγουδιῶν τοῦ Ζουάου ντὲ Ντέους ποὺ ἀποτελοῦνε τὸ Βιβλίο τῆς Ἀγάπης,—«θὰ ζήση ὅσο ὑπάρχει κ' ἕνας ποὺ νὰ μιλάη πορτογαλλικά,

ὅσο ὑπάρχει κ' ἕνας ἄνθρωπος ποὺ ν' ἀγαπᾷ μιὰ γυναίκα καὶ μιὰ ψυχὴ ποὺ ν' ἀνυψώνεται πρὸς τὸν Θεό.»

ΚΩΣΤΑΣ ΟΥΡΑΝΗΣ

Βιογραφικὸ σημείωμα.— Ὁ Ζουάου ντὲ Ντέους γεννήθηκε στὶς 8 τοῦ Μάρτη τοῦ 1830 κ' ἐπέθανε στὶς 11 τοῦ Γενάρη τοῦ 1896. Ἐσπούδασε νομικά, μὰ ποτὲς δὲν ἐξάσκησε ἐπάγγελμα. Δὲν ἐστάθηκε σ' ὅλη του τὴ ζωὴ ἄλλο ἀπὸ ποιητής. Φτωχός, μποέμ, πλίζοντας βιόλα καὶ τραγουδῶντας τὴν ἀγάπη, ὀνειροπόλος καὶ χωρὶς πραχτικὸ πνεῦμα ἦταν γιὰ τὴν Πορτογαλλία ἕνα εἶδος Ρομανσέϊρο ἐθνικοῦ. Τὸ 1870 ἀπὸ ἀγάπη πρὸς τὰ παιδιά, τὰ ὁποῖα λυπότανε νὰ βλέπη νὰ σπάζουν τὸ κεφάλι τους πάνω στὶς δασκαλικὲς μεθόδους τῆς ἀνάγνωσης, ἐσοφίστηκε μιὰ ἀναγνωστικὴ μέθοδο, ἀληθινὸ ποιητικὸ ἔργο, ποὺ εἶνε ὅ,τι τελειότερο μπορεῖ νὰ φανταστῇ κανεὶς ὡς ἔργο παιδαγωγοῦ. Τὸ παιδαγωγικὸ αὐτὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ, ποὺ ἔχει πιὰ καθιερωθεῖ στὴν Πορτογαλλία καὶ πρόκειται νὰ υἱοθετηθῇ κι ἀπὸ τὴ Γαλλία, τὸ συνέχισε καὶ τὸ ξετύλιξε, δημιουργῶντας ἰδιαίτερα σχολεῖα, ὀνομαζόμενα Σχολεῖα-Κῆποι, ὁ γυιός του Joao de Deus Ramos, μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ παραστατικὲς μορφὲς τῆς πορτογαλλικῆς διανόησης, πολλὲς φορὲς βουλευτὴς καὶ πρώην Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας, ὁ ὁποῖος, ἐκληρονόμησε ἀπὸ τὸν πατέρα του ὅλα τὰ ψυχικά του χαρίσματα καὶ ὁ ὁποῖος, μὲ τὴ βαθειά του γνώση, τὴν εὐγένεια τῆς ψυχῆς του καὶ τὸ κοινωνικο—φιλοσοφικό του πνεῦμα εἶνε ἕνας ἀπὸ τοὺς μοχλοὺς τῆς κοινωνικῆς πορτογαλλικῆς ἀναγέννησης.

Κ. Ο.

ΚΡΙΤΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ

ΕΝΑΣ ΠΟΙΗΤΗΣ ΤΗΣ ΑΠΛΗΣ ΖΩΗΣ

(Ἐξ ἀφορμῆς ἑνὸς βιβλίου: Ἀθαν. Γ. Κυριαζῆ: «Ἡ καρδιὰ μὲ τὰ φίδια»— Ἔκδοση «Παντογνώστη»—Ἀθήνα, 1922)

1

Στοχαστὴς ἀπὸ τοὺς βαθύτερους τῶν τελευταίων καιρῶν καὶ διανοούμενος, ποὺ καταφέρνει νὰ στηρίζει τοὺς μεταφυσικούς του δραματισμοὺς στὴν ἀσάλευτη πέτρα τῆς ἐμπειρίας, ὁ Μαίτερλιγκ, διετύπωσε στὸ ἔνατο κεφάλαιο τοῦ «Θησαυροῦ τῶν ταπεινῶν» τὸ ἐρωτηματικό, ποὺ εἶχαν ὑποβάλει μὲ τὸ ἴδιο τους ἔργο ὡρισμένοι καὶ ἀξίας καί φήμης ποιητές: «***Μήπως δὲν εἶναι παλιὰ πλάνη ὡς τόσο νὰ στοχαζόμασιε, πὼς στὶς στιγμὲς ποὺ τὸ ἕνα ἢ τὸ ἄλλο, τὸ ἴδιο δυνατὰ πάθη, μᾶς κυβερνοῦν, πὼς στὶς στιγμὲς αὐτὲς μονάχαζοῦμε ἀληθινά;***». — — —

«Ἡ καθημερινὴ τραγικότης», ὅπως τὴν ἐννοεῖ καὶ ὅπως τὴν ἀναλύει ὁ Μαίτερλιγκ, γεννημένη ἀπὸ καθαυτὸ μεταφυσικὲς ἀνησυχίες καὶ ταραχὲς δὲν θὰ ὑποπέσει, βέβαια, στὴν ἀντίληψη τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ ξεφυλλίζει τὸ τελευταῖο βιβλίο τοῦ Κυριαζῆ, σ' ὅλη της τὴν πληρότητα καὶ σ' ὅλο τὸ βάθος της τὸ θαυμαστό. Ἕνα μέρος ὅμως τῆς τραγικότητος αὐτῆς θὰ τοῦ ὑποδηλώσει τὴν παρουσία του ἀνάμεσ' ἀπὸ κάποιους στίχους, κάποιες γραμμές, ἐδῶ κ' ἐκεῖ. Ὁλόκληρο, ἄλλως τε, τὸ ἔργο τοῦ Κυριαζῆ—τὰ τρία του ποιητικὰ βιβλία—δὲν ἔχει καμμιὰ σχέση μὲ τὶς ἐποποιίες τῶν παθῶν ἢ τὶς ὀργιαστικὲς ἀκολασίες ἢ τοὺς δραματικοὺς καὶ τρίσβαθους δραματισμούς, ποὺ μεθοῦν τὴ φαντασία καὶ τὴν καρδιὰ ποιητῶν ἀπὸ τοὺς πιὸ διαλεχτοὺς τοῦ καιροῦ μας, στὴν Εὐρώπη κατὰ τρόπο ὑποδειγματικὸ καὶ μέσα στὸν τόπο μας μετριώτερα. Ἡ ἁπλὴ ζωὴ μὲ τὴ μονοτονία τῶν ἡμερῶν της, τὴν εἰδυλλιακή της γαλήνη, τὸ συγκρατημένο της πάθος, τὴ διακριτικὴ ταπεινότητα τῶν ὀνείρων της καὶ τὴ χρυσὴ μετριότητα, μ' ὅλες τὶς ἐνάντιές της πότε-πότε προσπάθειες, τῶν στοχασμῶν της, ἀποτελεῖ τὴν μοναδικὴν ὀθόνη, ἀπάνου στὴν ὁποίαν ὁ Κυριαζῆς, ποιητὴς ποὺ ἀγνοεῖ τὶς σχολές, τοὺς ναρκισσισμοὺς καὶ τοὺς παρεξηγήσιμους κάποτε ἀκκισμοὺς τῆς σύγχρονης τέχνης μας, προβάλλει τὰ ἄνθη τῆς ἐμπνεύσεώς του, τῆς φαντασίας του καὶ τῆς λύπης του.

Θὰ γινότανε ὁ δημιουργὸς ἑνὸς *lied* ἑλληνικοῦ, συγχρονισμένου πρὸς τὶς ἀπαιτήσεις τῆς ἐποχῆς, ἂν ἦταν λιγώτερο συλλογισμένο τὸ μέτωπό του. Γιατὶ κατέχει σὲ ἀξιόλογο βαθμὸ τὴν εἰλικρίνεια καὶ τὴ χάρη. Δὲ θέλησε ἢ δὲν κατάφερε νὰ γίνει. Σὲ ὡρισμένα σημεῖα, ἄφησε νὰ διαφαίνεται ἡ προσπάθεια τοῦ τεχνίτη, ποὺ βασανίζεται νὰ συμπληρώσει τὸ στίχο του, νὰ βρεῖ τὴν ὁμοιοκαταληξία, νὰ δώσει βάθος σὲ μιὰν ἁπλοϊκὴν εἰκόνα, νὰ δημιουργήσει φιλοσοφία ἀπὸ ἕνα κοινό, συνειθισμένο γεγονός. Τὰ τραγούδια του αὐτὰ δὲν εἶναι οὔτε τὰ ἀρτιώτερα, οὔτε τὰ ὑποδειγματικώτερα. Ὅπου ὅμως ἀφίνεται νὰ παρασυρθεῖ ἀπὸ τὸ ὄνειρο τῆς γαλήνης καὶ τῆς μοναξιᾶς ἢ παραδίνεται στὶς εἰδυλλιακὲς του λύπες καὶ τὶς ἁπλοϊκὲς χαρές του, χωρὶς καμμιὰ πρόθεση καὶ κανένα ὑστερόβουλο στοχασμό, ὅπου τὸ τραγούδι ξεψυχάει στὰ χείλη του, ὅπως τὸ κῦμα στὴν ἀκρογιαλιά, ἀφίνοντας μιὰ γλυκιὰ νοσταλγικὴ μελῳδία, κάτι σὰν ἄρωμ' ἀπὸ γιασεμιὰ φερμένο μὲ τὸ μαϊστράλι ξεχύνεται ὁλόγυρά μας καὶ μᾶς μεθᾶ:

23

Δὲ θὰ πῶ τραγούδι ἀπόψε...
θὰ σοῦ πῶ ἕνα μοιρολόϊ.
Ἀγκαλιὲς τὰ ρόδα κόψε
κι ἅπλωσέ τα μου στὴ χλόη.

Κ' ἔλα γεῖρε μου στὸ πλάϊ
μὲ λυμένα τὰ μαλλιά.
Σὰν τὴ νύχτα κάποιου Μάη,
ποῦμαστε καὶ μεῖς πουλιά.

Καὶ τὴν ὥρα ποὺ θὰ σβύνω,
χαμογέλα μου.—Μὴν κλαῖς.
Τοῦ νεκροῦ κορμιοῦ μου θρῆνο
τὰ τραγούδια μου νὰ λές.

29

. . . . . .

Μὴν κοκκινίζεις σὰ μηλιά.
Καὶ μὴ σοῦ κόβεται ἡ μιλιά,
τοῦ πόθου μου ἄσπρη περιστέρα.

Τὸ φίδι, ποῦ μᾶς τρώει καιρό,
τὸ λίγυσα καὶ τὸ φορῶ
στὸ χέρι ἀπόψε χρυσῆ βέρα.[1])

Τὸ τελευταῖο αὐτὸ τρίστιχο ἀποτελεῖ, κατὰ τὴ γνώμη μου, *trouvaille*, ποὺ θὰ τιμοῦσε ὁποιοδήποτε ποιητή.

2

Ὁ Κυριαζῆς ἀγνοεῖ κατὰ τὸ πλεῖστον τὶς περισσολογίες καὶ τὶς ἀκατανόητες σὲ μερικὲς περιστάσεις φλυαρίες τῶν περισσότερων λυρικῶν. Ξαίρει νὰ ὑποτάσσει τὸ πάθος του καὶ νὰ περιορίζει τὶς συναισθηματικές του ροπὲς σὲ μιὰν ὑπέρτατη σκοπιμότητα, τὴ σκοπιμότητα τῆς συντομίας, ποὺ εἶναι ἡ σκοπιμότητα τῆς ἴδιας τῆς τέχνης. Ξαίρει ἀκόμα νὰ τελειώνει μὲ τὴν κατάλληλη λέξη, νὰ σταματᾶ ὅπου πρέπει, νὰ μὴν ἐκτείνεται, ὅπου καταλαβαίνει, ὅτι πρόκειται νὰ αἰσθανθεῖ τὸν ἑαυτό του ἐπισφαλῆ. Ἀσυνείδητα ἐπαληθεύει τὸ τετράστιχο τοῦ *Francis Jammes*, ποὺ θάπρεπε κάθε στιγμὴ νὰ τὸ ἔχει ὑπ' ὄψει του ὁποιοσδήποτε τεχνίτης φιλοδοξεῖ νὰ δημιουργήσει ἕνα ἔργο βιώσιμο:

Pourquoi donc pensons nons et parlons nous? C'est drôle;
Nos larmes et nos baisers, eux, ne parlent pas,
et cependant nous les comprenons, et les pas
d'un ami sont plus doux que de douces paroles.[2])

Καὶ ὅμως. Ἕνας ἄλλος ἀναγνώστης (δὲν ἔχει τὸν τόπο της ἐδῶ ἡ λέξη μελετητὴς) τοῦ ἔργου τοῦ Κυριαζῆ θὰ μποροῦσε νὰ φτάσει σ' ἕνα συμπέρασμα ἐξόλοκλήρου διαφορετικό. Θὰ μποροῦσε, ἀπὸ τὴ δική του σκοπιὰ κοιτάζοντας, νὰ πιστοποιήσει τὴν ὕπαρξη τῆς ἄσκοπης περισσολογίας, ποὺ καταδικάζω, τόσο στὴν «Ἑκατόμβη» ὅσο καὶ στὶς «Στιγμὲς ποὺ ζῶ» καὶ τὴν «Καρδιὰ μὲ τὰ φίδια». Μπρὸς σ' ἕνα τέτοιο ἐνδεχόμενο, θὰ ἔπρεπε νὰ ἐξηγήσω, ὅτι δὲν πρέπει σὲ καμμιὰ περίσταση νὰ ὀνομάζουμε «περισσολογία» τὴ συχνὴ χρησιμοποίηση τῶν ἴδιων ποιητικῶν θεμάτων. Ἀφοῦ γενικὰ γιὰ τὴν ποίηση τὰ ἐκμεταλλεύσιμα θέματα εἶναι ὡρισμένα, τόσο ποὺ νὰ μὴν ἔχουν πιὰ καμμιὰν ἀξία αὐτὰ καθ' ἑαυτά, ἀλλὰ νὰ παίρνουν ἀξία ἀναλόγως τῆς μορφῆς ὑπὸ τὴν ὁποία φανερώνονται, τὸ γεγονὸς ὅτι ἕνας ποιητής, μὲ χαραγμένη κατεύθυνση καὶ ὡρισμένη πορεία, δὲν ἐκμεταλλεύεται παρὰ ἕναν ἀμετάβλητον ἀριθμὸ ποιητικῶν θεμάτων, δὲ μπορεῖ νὰ ἔχει ἰδιαίτερη σπουδαιότητα.

Ἀλλ' ὅτι ὀφείλει κανεὶς νὰ προσέξει μέσα στὸ ἔργο τοῦ Κυριαζῆ δὲν εἶναι μόνο ἡ συντομία, ποὺ ἐπὶ τέλους ἔχει δευτερεύουσα σημασία, γιατὶ κανεὶς δὲν θὰ μποροῦσε νὰ καταδικάσει καὶ τὰ μεγάλα, τὰ ἐκτεταμένα, κι ὅμως γεμᾶτα ἀπὸ λογοτεχνικὴν ἀξία, ποιήματα.[3]) Εἶναι καὶ ἡ δροσερότης τῆς ἐκφράσεως, ἡ εἰλικρίνεια τοῦ αἰσθήματος, ἡ συμπαθητικὴ ἐκδήλωση τοῦ στοχασμοῦ, ἡ ἁπλότης τῆς φράσεως, ποὺ καταντᾶ μάλιστα καὶ μειονέκτημα κάποιες φορές. Δὲν εἶναι ὅμως καὶ ἡ βαθύτης τοῦ νοήματος καὶ τῆς ἰδέας τὸ ὕψος. Ὡς στοχαστὴς καὶ διανοούμενος ὁ Κυριαζῆς δὲν ἔχει τὴν ἀξίωση, οὔτε μπορεῖ νὰ μᾶς ἀπασχολήσει. Μόλο ποὺ ὑπάρχουν μέσ' στὰ βιβλία του κάποια σημεῖα, ὅπου καὶ χωρὶς τὴ θέλησή μας ἀναγκαζόμαστε νὰ σταματήσουμε, ὅπως π. χ. τὸ παρακάτω:

XLVIII

Ἐδῶ ποὺ ἀπόψε παίξαμεν οἱ δυό μας ὅλη νύχτα
χιλιάδες ἤρθαν κ' ἔπαιξαν καὶ θἄρθουνε χιλιάδες.
Σφίξε με! κι ὅλο σφίξεμε! καὶ τὰ μαλλιά σου ρίχτα
σὰν ἀλυσσίδες γύρω μου καὶ σὰν περιπλοκάδες.[4])

3

Ἕνας ποιητὴς τῆς ἁπλῆς ζωῆς. Μὲ τὸν καλάμινον αὐλὸ στὰ χείλη τραγουδεῖ παθητικὰ τὶς ἁπαλὲς μελῳδίες του. Τὰ μάτια του προσηλώνονται ἁπλανῆ πρὸς κάποιο ἀπροσδιόριστο βάθος. Στὴν διάφανην ἀτμόσφαιρα μακρινὲς ὀπτασίες σαλεύουν. Ἀμυδρὰ γαλανίζουν οἱ ράχες ἀγαπημένων βουνῶν κι ἀχνοφέγγουν σὰν γνώριμα μάτια οἱ βραδινὲς ἀγροτικὲς φωτιὲς μέσ' στὶς χαράδρες καὶ στὶς πλαγιές. Ἡ ἑσπέρα κατεβαίνει ἀργὰ τυλιγμένη στὸν ἡγεμονικὸ μανδύα τῆς σιωπῆς της μέσα στοὺς κάμπους καὶ στὶς ἀκρογυαλιές. Μονότονες φωνὲς ἀντηχοῦν μέσ' στὰ δάση. Στοὺς στενούς, ἀκανόνιστους δρόμους τῆς πολιτείας ἄνθρωποι περνοῦν μὲ τὸ βῆμα ἀργὸ καὶ τὸ τραγούδι στὰ χείλη. Καὶ πέρα, στὴ θάλασσα, πάνω ἀπὸ τὰ ρηχὰ νερά, οἱ γαῖτες ἀνοίγονται πρὸς τὸ βάθος σὰν τρελλά, μεθυσμένα πουλιά. Τὸ Μεσολόγγι—τὸ Ἐλδοράδο τοῦ νέου μας λυρικοῦ τραγουδιοῦ[5])— ἐξαϋλώνεται, μεγαλώνει, πλαταίνει: γίνεται ἡ ἱερὴ Βαλχάλα ἀπ' ὅπου περνοῦν σωροὶ τὰ ὁράματα τῶν ποιητῶν.

Ποιητὴς κι ὁ Κυριαζῆς αἰσθάνεται μέσα του νὰ σαλεύει κάτι σὰν δημιουργία καὶ σὰν ἀνάσταση. Μέσα του ξυπνοῦν μαζεμμένες ἀμέτρητες ψυχές, ἕνα πλῆθος ψυχές. Ψαράδες κ' ἐξωμάχοι καὶ δουλευτάδες, ταπεινοὶ ἀγρότες, σκλάβοι τῆς δουλειᾶς καὶ τοῦ κόπου, λεβέντες, ποὺ διαιωνίζουν τὴν παράδοση τοῦ ἑλληνικοῦ ἱπποτισμοῦ, γέροι καὶ γριές, συλλογισμένοι σὰ νὰ διαβάζουν σὲ Σιβυλλικὰ βιβλία, παιδοῦλες μὲ τὰ χαμόγελα τῶν πρώτων ἡμέρων καὶ κοπέλλες, ποὺ ἔχουν κάτι ἀπὸ τὴν γοητεία τῶν γιασεμιῶν—ὅλοι κι ὅλες μιλοῦνε μέσα του, ὅλοι κι ὅλες μέσα του τραγουδοῦν. Τραγουδοῦν τοὺς καημοὺς καὶ τὶς ἥρεμες λύπες τους, διηγοῦνται τοὺς δισταγμούς, τὶς ἀνησυχίες καὶ τὶς ἀπορίες τους, ἐκδηλώνουν τὴ χαρά τους, ἐκφράζουν τὰ ἐρωτικὰ παράπονά τους, κλαῖνε πότε-πότε μὲ συγκρατημένους λυγμοὺς—δὲ φωνάζουν ποτέ, δὲν ἀφίνονται ποτὲ σὲ ὑστερικές, νευριασμένες κραυγές. Ὁ ποιητὴς τὰ αἰσθάνεται τὰ λόγια τους μέσα του. Τὰ παρακολουθεῖ μὲ προσοχὴ καὶ στοργή. Συγκεντρώνει τοὺς ποικίλους ἤχους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀποτελοῦνται οἱ ἐσωτερικὲς αὐτὲς φωνές, τοὺς συμπληρώνει καὶ συνθέτει τὶς μελῳδίες του. Μπορεῖ κάποτε ν' ἀποτυχαίνει στὴν προσπάθειά του. Ἡ συμφωνία του εἶναι ἴσως παράτονη, δὲ μᾶς ἱκανοποιεῖ ἀπολύτως. Προκαλεῖ ὅμως πάντα τὴν προσοχή μας, γιατὶ εἶναι εἰλικρινής.

ΙΩΑΝ. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

1) «Ἡ καρδιὰ μὲ τὰ φίδια» σελ. κθ' καὶ λς'.

2) «De l'Angélus de l'Aube à l'Angélus du Soir«».

3) Κοίτα: «Τὰ μεγάλα ποιήματα» (Κωστῆ Παλαμᾶ: «Γράμματα», τόμος δεύτερος).

4) «Ἑκατόμβη», σελ. 50.

5) Στὸ σημεῖο αὐτὸ θὰ εἶχα νὰ κάμω κάποια διάκριση. Ἐκεῖνος, πού. ἀνάμεσα στοὺς συγκαιρινούς μας λυρικούς, ἔγραψε τὰ ὡραιότερα τραγούδια μὲ θέμα τὸ Μεσολόγγι, εἶναι ὁ Μαλακάσης, ποιητὴς θαυμαστοῦ λυρικοῦ πάθους καὶ τεχνίτης τοῦ στίχου δεξιός. Ὁ Παλαμᾶς μὲ τοὺς «Καημοὺς τῆς λιμνοθάλασσας» στέκει παρακάτω. Γιατὶ χωρὶς νὰ παύει νὰ εἶναι ὁ μεγάλος Ἀπολλωνίδης, ποὺ ἐμάσησε τὰ ἱερὰ φύλλα τῆς Δελφικῆς δάφνης, δὲν κατορθώνει νὰ φτάσει μέσ' στὸ βιβλίο του αὐτὸ τὰ λυρικὰ ὕψη τοῦ Μαλακάση. Τὸ πετυχαίνει, κατὰ διάφορο ὅμως τρόπο, κάπου ἀλλοῦ: στὸ «Θάνατο τοῦ παλληκαριοῦ» καὶ σ' ὡρισμένες σελίδες τοῦ τόμου τῶν «Διηγημάτων» του. Μὰ δὲν πρόκειται πιὰ γιὰ ποίηση, ἀλλὰ γιὰ πρόζα. Ὅσο γιὰ τὸν Κυριαζῆ, στοὺς στίχους, ὅπου ἀναφέρνει μὲ τ' ὄνομά τους τὸ Μεσολόγγι καὶ τὰ περίγυρα, φαίνεται, πὼς ἀκολουθεῖ τὰ ἴχνη τοῦ ποιητῆ τῶν «Ἀσφοδέλων». Στὰ λοιπά του ὅμως τραγούδια, ποὺ κατὰ ἔμμεσο τρόπο, εἴν' ἐμπνευσμένα, ἐντελῶς ἀναμφίβολα, ἀπὸ τ' ὄνειρο τῆς λιμνοθάλασσας, μᾶς φανερώνει ἕνα πλούσιο ταλέντο προσωπικό. Κι ἀκριβῶς, στὴν ἀνάλυση τοῦ προσωπικοῦ αὐτοῦ στοιχείου, εἶναι ἀφιερωμένες, οἱ λιγοστὲς ὁπωσδήποτε ἀράδες, ποὺ ἀκολουθοῦν.

Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

(Σκίτσο τοῦ κ. Δ. Γιολδάση)

ROMAIN ROLLAND

ΖΑΝ ΚΡΙΣΤΟΦ

[Στοὺς τόμους τοῦ Κριστὸφ συναντοῦμε κάπου-κάπου καὶ μερικὰ κεφάλαια σύντομα, ἀπὸ δυὸ ὥς τρεῖς σελίδες, σχεδὸν αὐτοτελῆ, μικρὰ κομψοτεχνήματα. Σ' αὐτὰ ξεχειλίζει ὁ λυρισμὸς τοῦ συγγραφέα, ποὺ εἶναι ὑποδειγματικὰ συγκρατημένος καὶ διάφανα λεπτός. Ὁ *Rolland* ἐκεῖ ποὺ διηγεῖται τὰ πεζότερα καὶ θετικώτερα πράματα, φτάνει νἀκούσει ἕνα ὡραῖο ὄνομα, ἕνα αἴσθημα, ποὺ δοκιμάζει ὁ ἥρωάς του, κοινὸ καὶ χιλιοτραγουδημένο ἀπὸ τόσους ἄλλους, μὰ ποὺ αὐτὸς τὸ νοιώθει μὲ νέα αἴσθηση, γιὰ νὰ τονίσει τὸ τραγούδι του σὲ σκοπὸ ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὥς τὸ τέλος δικό του κι ἀπρόσμενα καινούριο.

Τέτοιο καὶ τὸ παρακάτω κομμάτι. Ὁ Κριστὸφ συναπαντιέται τυχαῖα μ' ἕνα κορίτσι, σ' ἕνα βουναλάκι. Ἔχει χάσει τὴ συντροφιά της, ποὺ δὲν καταφέρνει νὰ τὴ βρεῖ. Τοῦ Κριστὸφ τοῦ γίνεται συμπαθητικὴ ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή. Ἡ μοναξιὰ τοὺς κάνει φίλους, ἀγαπιοῦνται σὲ λίγο κ' ἐπειδὴ χάνουν καὶ τὸ τελευταῖο τραῖνο γιὰ τὴν πόλη, ἀναγκάζονται νὰ καταφύγουν σ' ἕνα ξενοδοχεῖο. Στὸ δωμάτιο τῶν ἐρωτευμένων ὁ *Rolland* βλέπει τὴν Ἀγάπη μὲ τὰ δικά του μάτια καὶ τὴν τραγουδάει σ' ἕνα παρενθετικὸ κεφαλαιάκι].

Ἡ τρεμουλιαστὴ λάμψη τοῦ περιβολιοῦ* σβύστηκε. Ὅλα σβύστηκαν...

Ἡ νύχτα...Τὸ βάραθρο...Οὔτε φώς, οὔτε συνείδηση... Τὸ Εἶναι. Ἡ δύναμη τοῦ Εἶναι, σκοτεινὴ καὶ καταβροχθιστική. Ἡ παντοδύναμη χαρά. Ἡ χαρὰ ποὺ σπαράζει. Ἡ χαρά, ποὺ ρουφάει τὸ εἶναι, ὅπως τὸ κενὸ τὴν πέτρα. Ὁ σίφουνας τῆς ἐπιθυμίας, ποὺ βυζαίνει τὴ σκέψη. Ὁ ἀσυλλόγιστος καὶ παράφορος Νόμος τῶν τυφλῶν καὶ μεθυσμένων κόσμων, ποὺ κυλοῦν μέσ' στὴ νύχτα...

Ἡ νύχτα...Ἡ ἀνακατωμένη ἀναπνοή τους, ἡ χρυσὴ θερμότητα τῶν δυὸ κορμιῶν, ποὺ ἀλληλοβαστιοῦνται, τὰ χάη τῆς νάρκωσης, στὰ ὁποῖα πέφτουν μαζί...Ἡ νύχτα ποὺ εἶναι νύχτες, οἱ ὧρες ποὺ εἶν' αἰῶνες, τὰ δευτερόλεπτα ποὺ εἶναι ὁ θάνατος... Τὰ ἴδια ὄνειρα, τὰ λόγια μὲ μάτια κλειστά, τὰ γλυκὰ καὶ κρυφὰ ἀγγίσματα τῶν γυμνῶν ποδιῶν, ποὺ ἀναζητιοῦνται μισοκοιμισμένα, τὰ δάκρυα καὶ τὰ γέλια, ἡ εὐτυχία νἀγαπιῶνται στὸ κενὸ τῶν πραγμάτων, νὰ μοιράζουν μαζὶ τὸ μηδὲν τοῦ ὕπνου, τὶς ἀνήσυχες εἰκόνες ποὺ πλέουν στὸ μυαλό, τοὺς παραλογισμοὺς τῆς θορυβώδικης νύχτας...Ὁ Ρῆνος κυματίζει ἀλαφριὰ σ' ἕνα λιμανάκι, στὰ πόδια τοῦ σπιτιοῦ. Μακρυά, τὰ κύματά του στοὺς κυματοσπάστες κάνουν σὰ βροχούλα, ποὺ πέφτει στὴν ἄμμο. Ἡ γέφυρα, ποὺ τὴν ἀποτελοῦν μικρὰ πλοῖα, τρίζει καὶ μουρμουρίζει ἀπὸ τὸ σπρώξιμο τοῦ νεροῦ. Ἡ ἁλυσσίδα, ποὺ τὴ δένει, ἁπλώνεται καὶ μαζεύεται μὲ θόρυβο, σὰν σωρὸς παλιοσιδερικά. Ἡ φωνὴ τοῦ ποταμιοῦ ὑψώνεται, γεμίζει τὴν κάμαρα. Τὸ κρεββάτι μοιάζει μὲ βάρκα. Εἶναι παρασυρμένοι, πλάϊ-πλάϊ, ἀπὸ τὸ ἰλιγγιώδικο ρεῦμα, κρεμασμένοι στὸ κενό, σὰν πουλὶ ποὺ ζυγιάζεται μὲ τὰ φτερὰ ἀκίνητα, ἀνοιχτά. Ἡ νύχτα γίνεται πιὸ μαύρη καὶ τὸ κενὸ πιὸ κενό. Σφίγγονται πιὸ δυνατὰ ὁ ἕνας στὸν ἄλλο. Ἡ Ἄντα κλαίει, ὁ Κριστὸφ χάνει τὴ συνείδηση, χάνονται κ' οἱ δυὸ κάτω ἀπὸ τὰ κύματα τῆς νύχτας...

Ἡ νύχτα...Ὁ θάνατος...— Γιατὶ νὰ ξαναζήσουν ;... Τὸ φὼς τῆς αὐγῆς χτυπάει τὰ βρεμένα τζάμια. Τὸ φὼς τῆς ζωῆς ξανανάβει στὰ χαυνωμένα κορμιά. Ἐκεῖνος ξυπνάει. Τὰ μάτια τῆς Ἄντας τὸν κοιτάζουν. Τὰ κεφάλια τους εἶναι ἀκκουμπισμένα στὸ ἴδιο μαξιλάρι. Τὰ μπράτσα τους εἶν' ἑνωμένα. Τὰ χείλη τους ἀγγίζονται. Μιὰ ὁλόκληρη ζωὴ περνάει μέσα σὲ λίγα λεπτά : μέρες ἥλιου, μεγαλείου καὶ γαλήνης...

«Ποῦ εἶμαι ; Καὶ εἶμαι δυό ; Ὑπάρχω ἀκόμα ; Δὲ νοιώθω πιὰ τὸ εἶναι μου. Τὸ ἄπειρο μὲ περιτριγυρίζει. Ἔχω τὴν ψυχὴ ἀγάλματος, μὲ πλατειὰ ἥσυχα μάτια, γεμᾶτα ἀπὸ ὀλυμπιακὴ εἰρήνη...»

Ξανκπέφτουν στοὺς αἰῶνες τοῦ ὕπνου. Κ' οἱ γνώριμοι κρότοι τῆς αὐγῆς, οἱ μακρυνὲς καμπάνες, μιὰ βάρκα ποὺ περνάει, δυὸ κουπιὰ ἀπ' ὅπου πέφτει τὸ νερὸ σταγόνα-σταγόνα, τὰ βήματα στὸ δρόμο, χαϊδεύουν χωρὶς νὰ ταράζουν τὴν ἀποκοιμισμένη εὐτυχία τους, θυμίζοντάς τους πὼς ζοῦν καὶ κάνοντάς τους νὰ τὴ δοκιμάζουν...

(Μετάφραση) ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

* Τοῦ ξενοδοχείου.

ERRATA

Στὸ «Τραγούδι τῶν προσφύγων» τοῦ κ. Κωστῆ Παλαμᾶ, ποὺ δημοσιεύτηκε στὸ προηγούμενο τεῦχος τῆς «Μούσας», παρακαλοῦμε νὰ διορθωθοῦν τ' ἀκόλουθα τυπογραφικὰ λάθη :

Στροφὴ 7, ἀντὶ νὰ σὲ ***στολίσω*** : νὰ σὲ ***στυλώσω***.
Στροφὴ 12, ἀντὶ κι ἂς ***στοιώσουν*** : κι ἂς ***στοιχιώσουν***.
Στροφὴ 15, ἀντὶ ***μοιρολογᾶν*** : ***μαυρολογᾶν***.

ΟΙ «ΠΕΖΟΙ ΡΥΘΜΟΙ»

Γιὰ τοὺς «Πεζοὺς ρυθμούς», τὸ νέο βιβλίο τοῦ κ. Παπαντωνίου, εἴμαστε πολὺ λυπημένοι, ποὺ δὲ μπορέσαμε νὰ γράψουμε στὸ σημερινό μας τεῦχος. Θὰ τὸ κάνουμε μὲ πολλὴν εὐχαρίστηση στὸ ἐρχόμενο.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΕΣ

ΤΑ ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

(Μονάχα ἡ ἀποστολὴ δυὸ ἀντιτύπων λαβαίνεται ὑπ' ὄψη)

ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ ΣΠΑΤΑΛΑ : ***«Ἰτιὲς καὶ δάφνες»***. ***Ἐκδοτικὸς Οἶκος «Ἀθηνᾶ».— Ἀθῆναι, 1923.— Δρχ. 5.***— Ἡ αὐστηρότατη πειθάρχηση τῆς ποιητικῆς οὐσίας στοὺς νόμους τῆς Τέχνης, αὐτὴ εἶναι ἡ χαρακτηριστικώτερη γραμμὴ τῆς δημιουργικῆς ἐργασίας τοῦ κ. Γ. Σπαταλᾶ. Μέσα στὸ μικρὸ βιβλίο του ὑπάρχουν μερικὰ τραγούδια ὑποδειγματικῆς πλαστικότητος, ὅπως ἡ «Ὠδὴ στὸν Ὑμηττὸ» καὶ τὸ «Ἄνοιξη πάλι», ποὺ εἶναι χωρὶς ἀμφιβολία καὶ τὰ ὡραιότερα τῆς συλλογῆς του. Θἄπρεπε ἐντούτοις θὰ παρατηρηθῆ, πὼς τὰ ψυχρὰ περιγράμματα τῶν ἀρχαίων μέτρων, ποὺ τόσο καλὰ μεταχειρίζεται ὁ κ. Σ., προϋποθέτουν ἕνα μεγάλο λυρικὸ πάθος, ποὺ γυρεύει σ' αὐτὰ τὸ ἀπαραίτητο ἐκεῖνο συγκράτημα, ποὺ ἀπαλλάσσει τὸ ποίημα ἀπὸ κάθε περιττότητα καὶ τὸ παρουσιάζει σ' ἕναν ἁρμονικὸ συγκερασμὸ συναισθηματικῆς αὐθορμητότητος καὶ κριτικῆς πειθαρχήσεως. Μὰ ἡ κριτική, ἡ λογικὴ αὐτὴ ἐπέμβαση, ποὺ ὄχι μόνον ἐπιτρέπεται μὰ κ' ἐπιβάλλεται σ' αὐτὴν τὴν τάση, ποὺ ὀνομάζομε νεοκλασική, εἶναι ἡ τελευταία ἐργασία τοῦ καλλιτέχνη, καὶ δὲν πρέπει νὰ νομίση κανεὶς πὼς μιὰ τέτοια προσπάθεια πειθαρχήσεως ἔχει τὴν ὁποιαδήποτε σημασία, ὅταν δὲν ὑπάρχει πρὶν ἡ συγκίνηση καὶ τὸ πάθος, τὸ ὑλικὸ δηλαδὴ ποὺ ζητεῖ τὴ μορφοποίησή του ἀπὸ τὴν τέτοια προσπάθειά μας.

Δὲν προτίθεμαι νὰ πῶ, πὼς τὸ ὑλικὸν αὐτὸ δὲν ὑπάρχει στὰ ποιήματα τοῦ κ. Σπαταλᾶ. Θἄθελα ὅμως νὰ παρατηρήσω, πὼς τυχαίνει κάποτε, ἡ ἔμπνευση τοῦ κ. Σ. νὰ μὴν εἶναι παρὰ μιὰ λογικὴ προϋπόθεση, σὲ τρόπο ποὺ μερικὰ τραγούδια του μᾶς δίνουν τὴν ἐντύπωση «μετρικῶν ἀσκήσεων», χωρὶς καμμιὰ θερμότητα καὶ ζωή. Εὐτυχῶς ὅμως, ποὺ τέτοιες ψυχρὲς «μετρικὲς ἀσκήσεις» δὲν βρίσκει κανεὶς πολλὲς στὸ βιβλίο τοῦ κ. Σπαταλᾶ.

Ἔπειτα πρέπει νὰ σημειώσω κι' αὐτό : Ὁ κ. Σ. δὲν προσέχει πάντα στὴ φραστικὴν ἐπιλογή του. Τὸ ποίημά του «Στὸ πλοῖο μου» λ. χ., ἀπὸ τὰ καλύτερα τῆς συλλογῆς του, καταντᾶ ἀδιάβαστο στὴν ἀρχὴ ἐξ ἀφορμῆς τῆς φραστικῆς σκληρότητος τῆς τέταρτης καὶ πέμπτης στροφῆς του :

Ποὺ ἀπ' τὴν ἄρμη τῆς θάλασσας,
ἐνῶ βρωμάει, ἀσπρίζει ἀναγλυτσιάρικα,
θὰ χάφτει τὸ κουφάρι μου !

Ἀκόμα κ' ἡ φράση του δὲν ἔχει τὴν καθαρότητα καὶ τὴν τελείωση, ποὺ ἁρμόζει σὲ ποιητὴ τῆς τάσεως αὐτῆς. Τέλος καὶ μερικὲς τονικὲς ἐλαττωματικότητες θἄχα νὰ παρατηρήσω στὸ στίχο τοῦ κ. Σ., κάτι ποὺ θἀποσιωποῦσα, βέβαια, ἂν ἐπρόκειτο γι' ἄλλον ποιητή, ποὺ δὲν ἐνδιαφέρεται τόσο γιὰ τὴ μορφή, ὅσον ὁ ποιητὴς τῆς «Ὠδῆς στὸν Ὑμηττό».

Παρ' ὅλ' αὐτὰ ὁ κ. Σ., εἶναι ἀπὸ τοὺς σημαντικώτερους ἀντιπροσώπους τῆς σχολῆς αὐτῆς κ' ἐκτὸς τῶν ποιημάτων του, ποὺ ἀνέφερα ἤδη, ἔχει κι' ἄλλα, ὅπως τὴν Ὠδή του «Στὸν ἐξαγνιστὴ κόρακα», ἔργο μεγάλης ὄντως συλλήψεως, τὸ ὁποῖον ὅμως στερεῖται ἀρχιτεκτονικῆς πληρότητος, ποὺ τοὺς ἀξίζει μιὰ ξεχωριστὴ θέση στὸ νεοελληνικὸ Παρνασσό.

Τέλος μιὰν ἰδιαίτερη μνείαν ἀξίζει νὰ κάνωμε γιὰ τὴ μεταφραστικὴ ἐργασία τοῦ κ. Σπαταλᾶ, μὲ τὴν ὁποίαν ἀσφαλῶς προσφέρει μιὰ σημαντικὴν ὑπηρεσία στὰ νεοελληνικὰ Γράμματα. Οἱ ἀλκαϊκὲς καὶ σαπφικὲς στροφὲς τοῦ *Carducci* καὶ τοῦ *D'Annunzio* βρῆκαν χωρὶς ἀμφιβολία τὸν πλέον εὐσυνείδητον ἑρμηνευτή τους. Ἡ ἀπόδοση στὴν ἑλληνικὴ τοῦ «*Ruit hora*» τοῦ *Carducci*, τοῦ «Ὠκεανοῦ» καὶ τῆς «Ὠδῆς στὴν Αἴτνα» τοῦ *D'Annunzio*, καθὼς καὶ μερικῶν ἀπὸ τὶς σεξτίνες τοῦ Πετράρχη, δὲν ἦταν μιὰ ἁπλῆ μεταφραστικὴ ἐργασία, μὰ μιὰ προσπάθεια καθαρῶς δημιουργική, ποὺ εἶχε τὴ μεγαλύτερη δυνατὴν ἐπιτυχία.

Λ. ΚΣ

ΚΩΣΤΗ ΜΠΑΣΤΟΥΝΟΠΟΥΛΟΥ : ***«Τὸ μοντέλλο»***, δρᾶμα σὲ μέρη τρία.—Ἀθῆναι, ἐκ τοῦ βιβλιοπωλείου Ζηκάκη, Πεσματζόγλου—Πανεπιστημίου, 1922.— Τιμᾶται δρχ. 8. — Ὁ κ. Μπαστουνόπουλος εἶχε, βέβαια, σκοπὸ νὰ γράψει ἕνα ἔργο κατὰ τὸ πρότυπο τῶν Ἰψενικῶν δραμάτων, δὲν κατώρθωσεν ὅμως παρὰ νὰ δημιουργήσει ἕνα μετριώτατο ἀντιπρόσωπο τῆς ρομαντικῆς σχολῆς στὴν παρακμή της. Στὸ τέλος θέλησε κάπως νὰ νεωτερίσει. Ἔδωσε μιὰ λύση ἀφύσικη καὶ νόθο στὴν ὑπόθεση κ' ἐπέρανε τὴν κάθαρσιν τῶν παθημάτων μ' ἕνα τρόπο, ποὺ καταντᾶ κωμικός. Ἀπόδειξη πὼς δὲν ἐμελέτησεν ἀρκετὰ τὰ πρόσωπά του, δὲν ἐδυθομέτρησε μὲ προσοχὴ καὶ φροντίδα τὸ θέμα του, δὲν κατέβαλε προσπάθειες γιὰ νὰ δικαιολογήσει τὴν οἰκονομία τοῦ ἔργου του. Τὸ σφάλμα του ὑπῆρξε βασικὸ καὶ συνεπῶς ἀδιόρθωτο. Ἀποτέλεσμα ἡ ἀνίατη ὀργανικὴ πάθηση, ποὺ μᾶς παρουσίασε τὸ «Μοντέλλο» σὰν ἕνα ἄρρωστο καὶ μαραμμένο ὀργανισμό. Κατὰ τ' ἄλλα, μπορεῖ κανεὶς νὰ τοῦ ἀναγνωρίσει, ὅτι ἐργάστηκεν ὁπωσδήποτε εὐσυνείδητα. Ὁ διάλογος ἔξαφνα τοῦ ἔργου σὲ ὡρισμένα σημεῖα εἶναι ἐξαίρετος. Σὲ κάποια ἄλλα ὅμως—πολὺ λιγώτερα εὐτυχῶς—δὲν εἶναι οὔτε ἁπλῶς ὑποφερτός. Οἱ χαρακτῆρες, ποὺ μᾶς παρουσιάζει ὁ συγγραφεύς, ἔχουν μερικὲς ἀπόψεις ἐνδιαφέρουσες. Κατὰ τὸ περισσότερο ὅμως μέρος εἶναι σὰν τὸ νερὸ (κατὰ τὸν ὁρισμὸ τῆς Χημείας) «ἄχροοι, ἄοσμοι καὶ ἄγευστοι», μόλο ποὺ ὁ κ. Μπαστουνόπουλος προσπάθησε νὰ ἐργαστεῖ ρεαλιστικά. Ἡ τέχνη, τῆς ὁποίας παραγνώρισε τοὺς σκοποὺς κ' ἡ ζωή, τῆς ὁποίας δὲν ἔλαβε ὑπ' ὄψει τὴ βαθιὰ σημασία, τὸν ἐκδικήθηκαν ἀποτελεσματικά.

Π.—

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΑΛΟΥΤΣΗ : ***«Αἱ τρεῖς ὑποθέσεις : Ὑπόθεσις βασιλέως—Δίκη ἀποστάτου— Ὑπόθεσις λαοῦ»***.— 1920.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ : ***«Στέλλα Βιολάντη»*** (Τὸ διήγημα καὶ τὸ δρᾶμα), Ἔκδοσις τρίτη—Ἐν Ἀθήναις, Ἐκδότης : Ἰωάννης Δ. Κολλάρος, Βιβλιοπωλεῖον τῆς «Ἑστίας», 1923 —Τιμᾶται δρχ. 8.

ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΜΟΡΦΗ : ***«Σονέττα»*** (Σειρὰ δεύτερη)— Ἐκδοτικὸς οἶκος «Ἀθηνᾶ» Α. Ι. Ράλλη,—Ἀθῆναι, ὁδὸς Εὐριπίδου, 6, 1923—Τιμᾶται δρ. 7. (Θὰ γράψουμε στὸ ἐρχόμενο φύλλο).

ΠΕΤΡΟΥ ΠΙΚΡΟΥ: ***«Χαμένα κορμιά»***.—Ἐκδοτικὸς οἶκος Χ. Γανιάρη καὶ Σιας, 3 Σοφοκλέους—Ἀθῆναι, 1922. (Θὰ γράψουμε στὸ ἐρχόμενο φύλλο).

Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Στὶς 29 Δεκεμβρίου ἄνοιξε στὸν Παρνασσὸ ἡ Ἔκθεση τοῦ κ. Ἀγήνορα Ἀστεριάδη κ' ἔκλεισε στὶς 17 τοῦ περασμένου μηνός. Οἱ ἐντυπώσεις μας ἀπὸ τὴν ἀξιοπρόσεχτη αὐτὴ ἔκθεση εἶναι ὁπωσδήποτε ἱκανοποιητικές. Ὁ κ. Ἀστεριάδης, ἂν καὶ νεώτατος, μᾶς παρουσίασε ἔργα, ποὺ μαρτυροῦν τὴν ὕπαρξη ἑνὸς γεροῦ καὶ γυμνασμένου ταλέντου, προικισμένου μὲ βαθιὰ αἴσθηση τοῦ χρώματος, λεπτὴ παρατηρητικότητα καὶ ἀποτελεσματικὴ σπουδὴ τοῦ φωτός. Ἰδιαίτερα σημειώνουμε ἐδῶ τοὺς πίνακες: «Αὐλὴ μοναστηριοῦ» (Ἀρ. 2), «Βαρλάμι» (Ἀρ. 5), «Ἀκροποταμιὰ» (Ἀρ. 7), «Ἀπριλιάτικο πρωινὸ» (Ἀρ. 30), «Ἐλιὲς» (Ἀρ. 46) καὶ «Τὸ χρυσὸ νησὶ» (τρίπτυχο—Ἀρ. 60).

ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ JOAO DE DEUS

Καθὼς θὰ παρατηρήσουν οἱ ἀναγνῶστες τῆς «Μούσας», στὴ μελέτη τοῦ κ. Οὐράνη γιὰ τὸν Πορτογάλλο ποιητὴ *Joao de Deus* ὑπάρχουν μερικὰ κομμάτια, καθὼς κ' ἕνα τραγούδι ὁλόκληρο, ποὺ ξαναδημοσιευτήκανε ἀνάμεσα στὰ σύντομα σημειώματα τοῦ κ. Οὐράνη γιὰ ὡρισμένους Πορτογάλλους ποιητές, στὸ φύλλο τῆς «Μούσας» τοῦ Δεκέμβρη. Τὰ μέρη αὐτὰ ἔπρεπε, βέβαια, νὰ λείπουν ἀπὸ τὸ σημερινό μας τεῦχος. Δὲν ἦταν ὅμως δυνατὸ νὰ γίνει αὐτό, γιατὶ ἓν' ἀντίτυπο τοῦ τεύχους τούτου τῆς «Μούσας», τυπωμένο σὲ καλὸ χαρτί, πρόκειται νὰ κατατεθεῖ στὸ «Μουσεῖο *Joao de Deus*» ποὺ ὑπάρχει στὴ Λισσαβῶνα. Γιὰ τὸ Μουσεῖο αὐτὸ μᾶς παρέχει τὶς ἀκόλουθες πληροφορίες ὁ κ. Οὐράνης σ' ἕνα του τελευταῖο γράμμα, σταλμένο ἀπὸ τὴ Λισσαβῶνα στὶς 22 (ν. ἡ.) Ἰανουαρίου ἐ. ἔ.

«Τὸ Μουσεῖο *Joao de Deus* ἱδρύθηκε ἀπὸ τὸν γυιὸ τοῦ ποιητῆ τὸν κ. *Joao de Deus Ramos* μιὰν ἀπὸ τὶς ἐπιφανέστερες ἐδῶ πολιτικοπνευματικὲς φυσιογνωμίες, καὶ ἀπὸ τοὺς θαυμαστὲς τοῦ ποιητῆ. Βρίσκεται πλάϊ στὸ μεγαλύτερο πάρκο τῆς Λισσαβῶνος μαζὶ μὲ τὴ Σχολὴ *Joao de Deus*, μιὰ σχολὴ — πρότυπο, κανωμένη μ' ὅλους τοὺς ὅρους τῆς σημερινῆς παιδαγωγικῆς ἀντίληψης καὶ στὴν ὁποία διδάσκεται ἡ ἀναγνωστικὴ μέθοδος *Joao de Deus*, μιὰ μέθοδος ποιητῆ καὶ ὄχι δασκάλου μὲ τὴν ὁποία τὰ παιδιὰ μαθαίνουν τὸ διάβασμα χωρὶς πονοκεφαλητά. Τὸ Μουσεῖο, ποὺ ἔχει τὴν ἐμφάνιση ναοῦ, μὲ κολῶνες στὴν εἴσοδο δωρικοῦ ρυθμοῦ, περιλαμβάνει κάθε τι ποὺ ἀνῆκε στὸν μεγάλον αὐτὸν ποιητῆ, τὴ βιβλιοθήκη του, πᾶν ὅ,τι γράφεται γι' αὐτὸν καὶ γιὰ τὸ ἔργο του, τὸ γραφεῖο του, τὸ καλαμάρι του κλπ., τὰ ψηφίσματα ποὺ ἐψήφισαν γι' αὐτὸν τὸ Κράτος καὶ οἱ διάφοροι Σύλλογοι κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς ἀποθεώσεώς του, τὸν μεγαλόσταυρο τοῦ Χριστοῦ, ποὺ τοῦ ἔδωσε ἡ Πορτογαλλικὴ Κυβέρνηση, διάφορες προσωπογραφίες του ἀπὸ μεγάλους Πορτογάλλους ζωγράφους, διάφορα γλυπτικὰ μποῦστα του, τὴν «μακὲτ» τοῦ μνημείου του μὲ τὸ ἄγαλμά του κλπ. Συντηρεῖται ἀπὸ τοὺς θαυμαστές του καὶ ἀπὸ τὴν Πορτογαλλικὴ κυβέρνηση. Σ' αὐτὸ γίνονται διαλέξεις γιὰ τὸ ἔργο του, ἡ βιβλιοθήκη του δέ, διαρκῶς πλουτιζομένη καὶ ἀποτελουμένη ἤδη ἀπὸ τρεῖς χιλιάδες τόμους, εἶναι στὴ διάθεση τοῦ κοινοῦ, ποὺ μπορεῖ νὰ πηγαίνει καὶ νὰ διαβάζει ἐκεῖ. Σημειώνω ἀκόμα πὼς ὑπάρχουν ἐκεῖ μέσα βιβλία, περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδες, ποὺ μιλοῦν γιὰ τὸν ποιητή, σ' ὅλες σχεδὸν τὶς Εὐρωπαϊκὲς γλῶσσες, φυλάγονται δὲ μέσα σὲ γυάλινες βιτρίνες· καὶ πὼς στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα πρώτη θὰ εἶναι ἡ «Μοῦσα» ποὺ θὰ κατατεθεῖ ἐκεῖ—καὶ μόνη ἐπὶ τοῦ παρόντος».

ΜΟΥΣΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΙΣ = = = = = = = = = =
ΓΡΑΦΕΙΑ: ΠΡΑΞΙΤΕΛΟΥΣ 8 = = = = = = =

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΓΙΑ ΕΝΑ ΧΡΟΝΟ	ΔΡΑΧ.	25.—
» » ΕΞΗ ΜΗΝΕΣ	»	12.50
» ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ	ΦΡ. ΧΡ.	15.—

ΤΟ ΦΥΛΛΟ ΔΡΑΧ. 2.—

ΟΙ ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ

—Τὴν Τετάρτη, 11 τοῦ περασμένου μηνός, ὁ κ. Γιάννης Μηλιάδης ἄρχισε στὴν αἴθουσα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ὠδείου τὴ σειρὰ τῶν ὁμιλιῶν του πάνου στὴν ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, γιὰ τὶς φοιτήτριες κυρίως τῆς Ἀνωτέρας Γυναικείας Σχολῆς. Ἡ πρώτη του αὐτὴ ὁμιλία ἀπετέλεσεν ἕνα εἶδος εἰσαγωγῆς στὴν ἐξέταση τῆς νέας μας γραμματείας.

— Στὴν κατοπινή του ὁμιλία (18 Ἰανουαρίου) μίλησε γιὰ τοὺς Φαναριῶτες ποιητὲς καὶ τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ παλιοῦ Ἀθηναϊκοῦ ποιητικοῦ κύκλου, ἐπέμεινε δὲ περισσότερο στὴν ἐξέταση τοῦ ἔργου τοῦ Ἀλέξαντρου Σούτσου καὶ τοῦ Ἀλέξαντρου Ραγκαβῆ.

— Τὴν Κυριακὴ 15 Ἰανουαρίου ἔκαμε, στὴν ἴδια αἴθουσα, τὴν πρώτη του ὁμιλία γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Ψυχάρη ὁ κ. Γκόλφης, διοργανωμένη ἀπὸ τὴ «Φοιτητικὴ Συντροφιά». Σ' ἕνα σημεῖο ὁ ὁμιλητὴς ἐτόνισε, πὼς ὁ Ψυχάρης ἦρθε ἀπὸ τὸ Παρίσι στὴν Ἀθήνα διψῶντας δόξα καὶ γροθιές. Ὅσο γιὰ τὴν πρώτη του ἐπιθυμία, ἔχουμε τὴ γνώμη, ὅτι ἱκανοποιήθηκε τέλεια. Κ' εἶναι βέβαιο, πὼς δὲ θὰ τὸν λησμονήσει κανείς μας, ἀφοῦ κατάφερε νὰ κάνει καὶ στοὺς ἴδιους τοὺς δημοτικιστὲς ἀκόμη ἀντιπαθητικὴ καὶ μισημένη τὴ δημοτική. Γιὰ τὶς γροθιὲς ὅμως, ποὺ διψοῦσε, λυπούμαστε κατάβαθα, γιατὶ δὲ μπόρεσε νὰ φύγει ὅσο ἔπρεπε χορτασμένος.

Η ΞΕΝΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

—Τὸν περασμένο Νοέμβρη πέθανε στὸ Νεῦγὺ ὁ *Alfred Capus*, μυθιστοριογράφος καὶ θεατρικὸς συγγραφεύς, ἀπὸ τοὺς πιὸ φημισμένους τῆς ἐποχῆς μας. Γεννήθηκε στὸ Αἶξ-ἀν-Προβὰνς στὶς 25 Νοεμβρίου 1858. Στὴν ἀρχὴ ὑπῆρξε δημοσιογράφος. Ἔπειτα ἔγραψε μυθιστορήματα καὶ τέλος ἀφοσιώθηκε στὸ θέατρο, ὅπου κατώρθωσε νὰ ἐπικρατήσει. Γενικά, δὲν ἀνήκει στοὺς «μεγάλους» συγγραφεῖς.

— Ἐπίσης τὸν περασμένο μῆνα πέθανε στὸ Παρίσι ὁ Μὰξ Νορντάου, ὁ περίφημος φρενολόγος, κοινωνιολόγος καὶ φιλόσοφος, γεννημένος στὰ 1849 στὴν Οὐγγαρία ἀπὸ πατέρα Ἑβραῖο καὶ μητέρα Ρωσσίδα. Ἔγραψε πολλὰ ἔργα. Ἀνάμεσά τους πολύκροτα ὑπῆρξαν «Τὰ συμβατικὰ ψέμματα τοῦ πολιτισμοῦ μας» κι ὁ δίτομος «Ἐκφυλισμός», ὅπου ὁ Νορντάου ἐπὶ τῇ βάσει τῆς φρενολογικῆς ἐπιστήμης ἀπέδειξεν ἐκφύλους καὶ ἀνισορρόπους τοὺς μεγαλυτέρους συγγραφεῖς τῶν τελευταίων αἰώνων.

— Στὸ Παρίσι ἐκδόθηκε τελευταῖα ἀπὸ τὸν οἶκο *Bossard* τὸ αὐθεντικὸ κείμενο τοῦ περίφημου ἔργου τοῦ Καζανόβα «Ἱστορία τῆς φυγῆς μου ἀπὸ τὶς φυλακὲς τῆς Δημοκρατίας τῆς Βενετίας», μὲ σημειώσεις τοῦ κ. *Ch. Samaran*.

LA MUSE

PUBLICATION MENSUELLE · BELLES LETTRES-BEAUX ARTS-THEATRE-CRITIQUE = = = = = = = = =

8, RUE PRAXITÈLE 8 – ATHÈNES – GRÈCE – ABONN: ÉTRANGER FRS. 15 – – – – –

ΤΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Λάβαμε τοῦτο τὸ μῆνα τὰ περιοδικά:

«ΚΟΙΝΟΤΗΣ».—Ἑβδομαδιαία πολιτικὴ ἐπιθεώρησις—Διευθυντής: Ν. Μαλοῦχος—Γραφεῖα: Μητροπόλεως 44—Ἀθῆναι—Τιμὴ φύλλου δραχ. 1.

«ΠΑΙΔΙΚΗ ΧΑΡΑ».—Παιδικὸ περιοδικὸ—Ἰδιοκτήτης—Διευθυντής: Ἀρ. Ι. Ράλλης — Ἀθῆναι, Ὁδὸς Εὐριπίδου ἀριθ. 6—Τιμὴ φύλλου δραχ. 1,20.

«Η ΝΕΟΛΑΙΑ».—Δεκαπενθήμερο περιοδικὸ τῶν νέων —Ὄργανο τῆς Ἑλλην. Κουμμουνιστικῆς Νεολαίας.—Προσωρινὰ Γραφεῖα: Εὐριπίδου 14—Ἀθήνα.

«Ο ΦΑΡΟΣ».— Δεκαήμερον φιλολογικὸν περιοδικόν. — Ἐκδόται: Ν. Μεταξᾶς, Μ. Κωβαῖος καὶ Σια.—Γραφεῖα: ὁδὸς Σίντι Μιτουάλι ἀριθ. 30—Ἀλεξάνδρεια (Αἴγυπτος).

«ΟΡΦΕΥΣ».— Δεκαπενθήμερος φιλολογικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ ἐπιθεώρησις ἐκδιδομένη ὑπὸ ἑνώσεως ἐπιστημόνων καὶ λογοτεχνῶν. — Διευθυντὴς ἐπὶ τῆς ὕλης: Πίπης Δ. Μαρτίνης.— Κέρκυρα— Τὸ κάθε φύλλο μία δραχ.

«ΑΝΘΩΝ».—Δεκαπενθήμερο φιλολογικὸ καὶ ἐγκυκλοπαιδικὸ περιοδικό.—Ἰδιοκτήτης Β. Δάφνης, Διευθυντὴς Γ. Λευθεριώτης—Τυπογραφεῖον Ξεν. Γ. Βλάχου, ἐν Κερκύρᾳ —Τιμὴ φύλλου δρχ. 1.—

«LIBRE.—Directeur Louis Roussel, Rue Sina 31, Athènes – Le No 0,75.

«LA REVUE CRITIQUE DES IDÉES ET DES LIVRES».—Chaque mois en un volume de 64 pages in 8o demi—colombier— Directeur: Jean Rivain—Abb. étr. Frs 32.—37, Rue Bonaparte, 37, Paris VIe.

«LA REVUE DE L' ÉPOQUE».— Publication mensuelle illustrée d' expression et d' étude des idées, des arts et des lettres. Directeur littéraire: Marcello Fabri.— Rue Bonaparte 13, Paris VIe.

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ ΤΗΣ "ΜΟΥΣΑΣ,,

ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ: Ἠλιάδης καὶ Σῶμος (Λεωφ. Σωκράτους).
» : Χ. Παπαδάκης (Ὁδὸς Κολοκοτρώνη).
ΣΥΡΟΣ: Φ. Καλουτᾶς.
ΛΑΡΙΣΣΑ: Ἀδελφοὶ Παπακωνσταντίνου.
ΧΙΟΣ: Περικλῆς Ἰατρίδης (Ὁδὸς Μητροπόλεως).
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: Γ. Βαφόπουλος (Ὁδὸς Ἀκρίτα 3).
» : Π. Θ. Παυλίδης (Βουλγαροκτόνου 1).
ΚΩΝ)ΠΟΛΙΣ: Π. Λαδίκας (Boulevard Eski Boïboda, 94—Galata).
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ: Στέφανος Πάργας (B. P. 1146).
ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΝ: Σ. Ἀρβανίτης καὶ Σια.
ΛΕΜΕΣΣΟΣ (ΚΥΠΡΟΣ): Ἀριστόδημος Κυριακίδης.
ΠΡΕΒΕΖΑ: Νικόλ. Τσουτσάνης.
ΠΑΤΡΑΙ: Ἄγγελος Φέγγος καὶ Σια (Ἑρμοῦ 56).
ΙΩΑΝΝΙΝΑ: Δημ. Σιωμόπουλος.
ΚΟΡΙΝΘΟΣ: Ἀναστάσιος Ι. Δόντης.
ΤΡΙΚΑΛΑ: Ν. Σωζόπουλος.
ΜΥΤΙΛΗΝΗ: Ι. Αὐγερινὸς (βιβλιοπώλης).
ΧΑΝΙΑ: Ρούσσος Ι. Κτιστάκης

ΟΙ ΤΟΜΟΙ ΤΗΣ "ΜΟΥΣΑΣ,,

ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΕΤΟΥΣ

ΜΕ 200 ΠΥΚΝΟΤΥΠΩΜΕΝΑΣ ΔΙΣΤΗΛΟΥΣ ΣΕΛΙΔΑΣ ΕΚΑΣΤΟΣ,
ΠΛΗΡΕΙΣ ΕΚΛΕΚΤΗΣ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΗΣ ΥΛΗΣ

ΠΡΟΣ ΔΡΑΧΜΑΣ 20 ΕΚΑΣΤΟΣ

ΑΠΟΣΤΕΛΛΟΝΤΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΤΑΧΥΔΡΟΜΙΚΩΝ ΤΕΛΩΝ, ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΜΒΑΖΟΝΤΑ ΤΟ ΑΝΤΙΤΙΜΟΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΝ: ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ «ΜΟΥΣΑ»—ΠΡΑΞΙΤΕΛΟΥΣ 8—ΑΘΗΝΑΣ

"ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ,,

Ἀναγνωρισθεῖσα διὰ Β. Διατάγματος τῆς 6ης Δεκεμβρίου 1917

ΕΔΡΑ ΕΝ ΠΕΙΡΑΙΕΙ : ὁδὸς Ναυαρίνου 1

ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΠΥΡΟΣ - ΘΑΛΑΣΣΗΣ - ΠΟΛΕΜΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΡΑΧΜΑΣ 3,000,000

ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟΝ ΔΡΑΧΜΑΣ 900,000

ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ **ΜΑΝΟΥΣΗΣ & ΓΙΑΛΙΣΤΡΑΣ**

Ἀριθ. Τηλεφ. ἐν Πειραιεῖ 1 - 94 (ὁδὸς Ναυαρίνου 1)
» » ἐν Ἀθήναις 5 - 35 (Στοὰ Ραζῆ) ὁδὸς Σοφοκλέους

"ΒΟΤΡΥΣ,,

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΟΙΝΩΝ ΚΑΙ ΟΙΝΟΠΝΕΥΜΑΤΩΝ
ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΠΡΑΤΗΡΙΟΝ: ΕΝΑΝΤΙ ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΟΥ

ΟΙΝΟΙ ΧΥΜΑ — ΛΕΥΚΟΙ — ΕΡΥΘΡΟΙ ΓΛΥΚΕΙΣ

ΟΙΝΟΙ ΕΜΦΙΑΛΩΜΕΝΟΙ — Ἐπιτραπέζιοι — Ἐπιδόρπιοι, Ὀρεκτικοὶ — Τονωτικοὶ

ΒΕΡΜΟΥΤ — (Ἐκ φυσικοῦ μοσχάτου Οἴνου)

ΚΟΝΙΑΚ "ΒΟΤΡΥΣ,,

ΠΑΛΑΙΟΝ ΑΠΟΣΤΑΓΜΑ ΟΙΝΟΥ

ΑΠΑΡΑΜΙΛΛΟΝ

ΠΩΛΟΥΝΤΑΙ ΕΙΣ ΟΛΑ ΤΑ ΚΕΝΤΡΑ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΕΩΣ

ΤΡΑΠΕΖΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΡΧ. 48,000,000

Ἀγοραπωλησία Συναλλάγματος ἐπὶ τοῦ Ἐξωτερικοῦ
Πιστώσεις ἔναντι Φορτωτικῶν
Προεξοφλήσεις καὶ Εἰσπράξεις Γραμματίων
Πιστωτικαὶ Ἐπιστολαὶ καὶ Ἐντολαὶ Πληρωμῶν
Χρηματιστικαὶ Ἐντολαὶ
Χρεώγραφα πρὸς φύλαξιν καὶ εἴσπραξις τοκομεριδίων
Ἐνοικίασις Χρηματοκιβωτίων
Καταθέσεις ὄψεως καὶ ἐπὶ προθεσμίᾳ
Ταμιευτήριον ἐπὶ τόκῳ 4 % ἐτησίως.

ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ Δ. ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗΣ

ΟΠΛΕΜΠΟΡΟΣ

ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΩ 1833

Ὁδὸς Ἑρμοῦ 122 ΑΘΗΝΑΙ

Τηλ. Καταστήματος 226, Οἰκίας 239

ΠΛΟΥΣΙΑ ΣΥΛΛΟΓΗ

ΟΠΛΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΣΤΡΟΦΩΝ ΠΑΝΤΟΣ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ, ΦΥΣΙΓΓΙΩΝ ΕΥΡΩΠΗΣ ΚΑΙ ΑΜΕΡΙΚΗΣ